

Department of East European Studies
Uppsala University

SVERIGE

En öppen spelplan för östeuropeiska stödligor?

Robert Nilsson
Department of East European Studies
Uppsala University

a r b e t s r a p p o r t e r
Working Papers
No. 93

ISSN 1103-3541
September 2005

Förord

Vid Uppsala universitets institution för östeuropastudier pågår för närvarande uppbyggnad av ett mångvetenskapligt forskningsprogram med inriktning på gränsöverskridande människohandel i Östersjöregionen. I begreppet "människohandel" innefattas här grov organiserad kriminell verksamhet som syftar till att transportera människor över gränser för en rad olika syften, alltifrån trafficking för sexuella ändamål till smuggling av människor mot ekonomisk ersättning, och förmedling av svart arbetskraft. I de projekt som hittills har startats, med stöd från främst Krisberedskapsmyndigheten och Migrationsverket, studeras bland annat hur den organiserade brottsligheten uppfattas av svenska myndigheter, media och politiska aktörer, vilka åtgärder som har vidtagits, samt vilka effekter den organiserade brottsligheten kan tänkas få på det öppna samhället och dess vitala funktioner. Särskilt intresse har också ägnats migrationsströmmarna i Östersjöområdet och tänkbara implikationer för svensk migrationspolitik. De perspektiv som anläggs är juridiska, statsvetenskapliga och ekonomiska.

Föreliggande rapport är den fjärde i en serie som är under utgivning under hösten 2005. Den behandlar östeuropeiska stödligor, och har producerats med stöd från Krisberedskapsmyndigheten. Följande två rapporter kommer, som framgår av utgivningslistan nedan, att behandla människosmuggling och presentera en analys av svensk människohandelslagstiftning.

Öststatsbrottslighet: ett kontroversiellt fenomen (av Stefan Hedlund)

Från asylsökande till illegal invandring: implikationer för svensk migrationspolitik (av Dominika Borg och Robert Nilsson)

2000-talets slaveri: människohandel och dess implikationer för svensk krishantering (av Dominika Borg)

Sverige: en öppen spelplan för östeuropeiska stödligor? (av Robert Nilsson)

Människosmuggling: om offer, förövare och allmän begreppsförvirring (av Dominika Borg och Robert Nilsson)

Lagföring av människohandel i Sverige: en rättsfallsstudie (av Anna Jonsson).

För ytterligare information om pågående projekt, eller beställning av rapporter, kontakta Anna Jonsson (anna.jonsson@east.uu.se).

Sammanfattning

Organiserad brottslighet är ett ämne som sedan länge har befunnit sig högt upp på både den politiska och den massmediala dagordningen, men som på senare tid har fått en särskilt hög angelägenhetsgrad. Denna brottslighet beskrivs som gränsöverskridande, vinstmaximerande och multikriminell, och den anses av de brottsbekämpande myndigheterna innebära betydande utmaningar, detta främst till följd av den snabbhet och stora anpassningsförmåga som betecknar de kriminella aktörer och organisationer som är verksamma på området.

En av dess verksamhetsgrenar är stölder av olika slag. De gärningsmän och organisationer som ligger bakom sägs ofta ha rötter i Östeuropa. Det talas i sammanhanget om ligor som kommer till Sverige och stjälar allt mellan himmel och jord till stora ekonomiska värden. Samtidigt som skildringar av detta slag ofta tenderar att presenteras i grälla färger och uppskruvat tonläge, ter det sig vid ett ytligt betraktande mycket svårt att finna tydlig substans och tydliga konturer i de upplevda problemen.

Föreliggande studie har ingen ambition om att presentera något slags sanning om vad som eventuellt kan vara på gång. Syftet är mera begränsat, nämligen att kartlägga hur hotet från denna typ av brottslighet upplevs av svenska myndigheter, organisationer och massmedia. Hur ser exempelvis våra brottsbekämpare på föreställningen om organiserade stöldräder, utförda av personer från Östeuropa? Stämmer det att de kriminella grupperingar som ägnar sig åt sådan verksamhet i ökande grad organiserar sig? Eller handlar det här bara om skräckscenarier som presenteras utan större verklighetsförankring?

Det material som har legat till grund för rapporten består av både offentligt tryck och interna rapporter samt av vetenskaplig litteratur på området. Allt har sammanställts med syfte att göra en bred problembeskrivning. Till detta kommer intervjuer med ett antal företrädare i olika befattningar från ett urval myndigheter och organisationer med avsikt att precisera de olika perspektiven. Avslutningsvis finns också en kortare genomgång av problemuppfattningen hos några internationella organisationer.

Det intryck som förmedlas när de olika perspektiven sammanställs är tämligen oroväckande, inte såtillvida att här framkommer en tydlig bild av hur det faktiska

problemet med östeuroparelaterad stöldbrottslighet ser ut utan snarare till följd av att det framgår så tydligt hur många och vitt skilda uppfattningar det finns.

För närvarande läggs i Sverige stor tonvikt vid att bekämpa det som kallas "mängdbrottslighet". Det övergripande kunskapsläget ter sig dock djupt otillfredsställande. Det uttrycks mängder av åsikter, vilket gör att överblicken spretar betänkligt. En tänkbar förklaring kan vara att flera myndigheter på senare tid har genomgått både smärre och mer omvälvande omorganisationer. Det är också korrekt att många goda initiativ har inletts för att bringa klarhet i frågan om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Sammantaget måste ändå sägas att svenska myndigheter överlag tycks vara oförberedda på gränsöverskridande problemlösning. Stora krav ställs på smidigt samarbete och fungerande samverkan, både nationellt och internationellt. Mot denna bakgrund synes följande policyrekommendationer vara motiverade:

Fatta ett snart politiskt beslut om det här verkligen rör sig om en brottstyp som skall uppfattas som ett allvarligt samhällsproblem

Förankra detta beslut inom berörda myndigheter

Arbeta fram en myndighetsgemensam policy

Avgör vilka samverkansformer som skall gälla och tilldela ett starkt ledningsmandat

Påbörja ett aktivt arbete av förtroendeskapande åtgärder som syftar till mätbara operativa resultat

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	3
INLEDNING.....	7
SYFTE, AVGRÄNSNINGAR OCH DISPOSITION	9
POLISEN	11
RKP KUT ÖSTEUROPAGRUPPEN	11
LKP KUT STOCKHOLM.....	14
LKP KUT SKÅNE.....	15
LKP KUT UPPSALA	16
LKP KUT BLEKINGE	19
LKP KUT NORRBOTTEN	21
LKP KUT SÖDERMANLAND.....	23
ÅKLAGARMYNDIGHETEN.....	25
ÅKLAGARENS ARBETE OCH VÄGEN MOT EN ENDA MYNDIGHET	25
MÄNGDBROTTEIN – EN PRIORITERAD VERKSAMHET	27
UTGÅNGSPUNKTER FÖR EN UTVECKLINGSPLAN	28
TULLVERKET	30
KUSTBEVAKNINGEN OCH MARITIMT UNDERRÄTTELSECENTRUM	35
MIGRATIONSVERKET	37
BRÅ – BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET	40
DEN OFFICIELLA RÄTTSSTATISTIKEN	41
BOSTAD SINBROTT	42
BILBROTT OCH BUTIKSSTÖLDER	43
ÖVRIGA VERKSAMHETSOMRÅDEN	44
NÄRINGSLEVET	46
LARMTJÄNST, SVENSK HANDEL OCH SECURITYPOINT	46
DE POLITISKA PARTIERNA.....	50
REGERINGEN OCH SAMARBETSPARTIERNA	50
DE BORGERLIGA PARTIERNA OCH ”ALLIANS FÖR SVERIGE”	51
MEDIA	56
INTERNATIONELLA SAMARBETSORGANISATIONER.....	60
EUROPOL	60
TASK FORCE ON ORGANISED CRIME IN THE BALTIC SEA REGION	62
EUROJUST OCH EJN.....	63
ANALYS OCH POLICYREKOMMENDATIONER.....	65

Inledning

Stöldbrottslighet är idag överlag ett stort problem i Sverige. Den drabbar människor på flera olika sätt, vilket skulle kunna ses som en förklaring till det stora intresse som frågan väcker och sökandet efter olika gärningsmannagrupper. I det följande behandlas den organiserade stöldbrottslighet som har sina rötter i de länder som tidigare befann sig öster om järnridån. Av alla stölder som varje år begås i Sverige vet ingen hur många som kan räknas till just denna kategori, främst på grund av att det totala antalet stölder som klaras upp är så få. Vidare förs heller ingen officiell statistik över kriminella förövares etniska tillhörighet. Trots detta har just den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten blivit ett begrepp som väldigt ofta debatteras, framförallt i media.

Stöld, som dominerar statistiken över totala andelen anmälda brott, kallas med ett samlingsnamn *tillgreppsbrott*.¹ Här ryms flera brottskategorier – rån, snatteri, stöld, inbrott m.fl. Enligt preliminär statistik från BRÅ utgjorde enbart stöldbrotten för år 2004 drygt femtio procent av alla polisanmälda brott.² Tillsammans med skadegörelse utgör stöldbrotten två tredjedelar av det totala antalet tillgreppsbrott. Totalt är det väldigt få fall som någonsin klaras upp, delvis på grund av att vare sig offer eller någon annan sett och kunnat identifiera gärningsmannen. Andra faktorer i sammanhanget som försvårar uppkläringen är höga mörkertal och minskade utredningsresurser. Detta medför svårigheter att bedöma den *faktiska* brottsligheten, alltså summan av den polisanmälda och den dolda brottsligheten.³ Som exempel kan nämnas att det enligt uppskattningar endast anmäls ett av fyrahundra brott begångna mot handeln i Sverige, det vill säga inbrottsstöld, snatteri, rån och penningförfalskning med mera.⁴ Samtidigt finns andra brott inom kategorin tillgreppsbrott där statistiska siffror återger den faktiska brottsligheten mycket bättre. Hit räknas bland andra bostadsinbrott, bankrån och biltillgrepp, av vilka de flesta anmäls till polisen.⁵ Det är följaktligen inte helt lätt att dra mer än högst generella slutsatser om vare sig utvecklingen i allmänhet eller gärningsmannaprofiler för stöldbrottsligheten i synnerhet.

¹ "Regional strategisk hotbilda-bedömning för polismyndigheten i Stockholms län", 2003, s 11.

² www.bra.se, Nyhetsbrev nr 1, 2005-01-14.

³ BRÅ, rapport "Brottsutvecklingen 1998-2000", kapitel Översikt.

⁴ www.svenskhandel.se, 2005-02-08.

⁵ BRÅ, rapport "Brottsutvecklingen 1998-2000", kapitel Översikt.

Trots detta presenteras framväxten av härjande organiserade östeuropeiska ligor som under sina turnéer genom landet stjälar och smugglar ut stöldgods för avsevärda summor. I en allt hetare debatt radas argument upp och ställs mot varandra på ett icke särskilt balanserat sätt, vilket medfört att hela diskussionen om den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten infekterats. På domäner som traditionellt tillhört den kriminologiska forskningen och polisen ges andra aktörer sällan utrymme att tillföra något i frågan. Även mediernas intresse har vuxit till anmärkningsvärda nivåer. Att tala om stöldbrott idag utan att nämna media har blivit hart när omöjligt, och vice versa. I hög hastighet diskuteras den östeuroparelaterade stöldbrottslighetens omfattning, utbredning, modus och organisationsgrad i väldigt generella termer av öppna gränser, etnicitet, socioekonomiska och kulturella skillnader. Svårigheter uppstår omedelbart i bedömningen av om detta är ett problem eller inte.

Mot bakgrund av denna situation finns alltså ett påträngande behov av att sätta den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten i sitt rätta sammanhang. En avgörande frågeställning är om stölder i Sverige utförda av brottslingar med koppling till Östeuropa överhuvudtaget skall ses som en allvarlig och växande del av den övriga grova, organiserade och gränsöverskridande brottslighet som florerar inom EU. Ingår stölderna som en alltmer integrerad del av de vinstmaximerande nätverk där verksamheten utvecklas i riktning mot ökande multikriminalitet? Eller är detta stölder som fortfarande utförs av enstaka fattiga kusiner från öst? Frågan om huruvida organisationsgraden ökat är en av de viktigaste i sammanhanget.

Ytterligare en avgörande frågeställning gäller var svenska myndigheter, politiska partier och andra organisationer står i sin syn på den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Hur mycket skiljer sig perspektiven inom och mellan de myndigheter som på olika sätt påverkas i sin verksamhet av frågeställningar som kan relateras till problemet? Avslutningsvis, om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten är att se som ett stort problem, bör vägen mot åtgärd stakas ut. Och då kan förslagen som oftast hittills inte bara handla om kraftfullare kontrollverktyg och snävare lagstiftning. Dagens gränsöverskridande brottslighet är alltför flexibel för att effektivt kunna bekämpas enbart med traditionella metoder, hur vässade de än är. Radikala förändringar krävs, både vad gäller ökade kunskaper, samverkan, underrättelseinhämtning och bekämpning. Om inte annat måste blicken lyftas mot ursprungsländerna och de faktorer som medverkat till

skapandet av denna brottslighet. Bedömningen måste ske sakligt och klarsynt, annars riskerar den hittills olyckligt etnifierade debatten att fortgå.⁶

Föreliggande rapport är avsedd att samla diskussionen om huruvida hotet från den organiserade östeuroparelaterade stöldbrottsligheten skall betecknas som ett allvarligt hot mot svenskt samhälle eller inte. Utgångsläget är att se problemet ur ett svenskt samhällsperspektiv.

Syfte, avgränsningar och disposition

Huvudsyftet med denna rapport är att kartlägga svenska myndigheter och organisationers skilda perspektiv på den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten. Studien är tänkt att fungera som en empirisk ingång till framtida och fördjupad forskning på området.

En grundläggande frågeställning i sammanhanget är som ovan nämnts huruvida brottstypen är att betrakta som ett allvarligt och växande hot mot svenskt samhälle och dess styrfunktioner. Därav vikten av att övergripande undersöka och redogöra för olika aktörers skilda uppfattningar av *verkliga eller upplevda* hot från den östeuroparelaterade organiserade brottslighet som ägnar sig åt stölder av olika slag. Denna problembeskrivning kan sedan användas som utgångspunkt för en diskussion om vem och vad som hotas, på vilket sätt och slutligen huruvida hoten anses eskalera. Vidare kommer arbetet helt kort att kompletteras med lärdomar som finns att dra från tidigare forskning. Här är det viktigt att innefatta ett EU-perspektiv och resultaten av den forskning som bedrivs inom unionen. Till sist skall det i rapportens slutdel presenteras en analys av det sammanställda materialet och även formuleras policyrekommendationer som bidrag till det framtida brottsbekämpande arbetet.

Arbetet avgränsas till att omfatta stölder av olika slag.⁷ En annan viktig målsättning är att endast innefatta den *organiserade* stöldbrottsligheten. Avgörandet vad som är att betrakta som organiserad brottslighet är inte helt enkelt, men en utgångspunkt är att luta sig mot de båda befintliga definitioner av organiserad brottslighet som formulerats. Den ena definitionen har formulerats av EU och kräver att minst fyra av de

⁶ Hedlund, Stefan (2005), *Öststatsbrottslighet*, Institutionen för östeuropastudier, Uppsala.

⁷ Andra termer som förekommer i sammanhang av stölder är "mängdbrott" eller "vardagsbrott", begreppen används utan inbördes ordning eller skillnad i betydelse allteftersom de använts av aktörerna som förekommer i studien.

elva stadgade kriterierna uppfyllts. Dessutom måste även minst två av de resterande sju kriterierna vara uppfyllda för att en gruppering skall anses bedriva organiserad brottslighet. Den andra definitionen återfinns i FN:s s.k. Palermokonvention och liknar i stora drag den förra formuleringen.⁸

Urvalet av olika aktörer som på ett eller annat sätt och i skiftande omfattning bidragit med material till föreliggande rapport har främst gjorts mot bakgrund av att de i sitt arbete berörts av den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Störst utrymme har getts åt de brottsbekämpande myndigheterna eftersom det är där de flesta empiriska exemplen finns att tillgå. Här finns också kontaktytorna gentemot de gärningsmän som är av intresse för rapporten och likaså de färskaste erfarenheterna på området.

Det material som utgjort underlag för rapporten är relativt färskt. En målsättning har varit att helst inte använda uppgifter som är mer än ett par år gamla. Syftet har inte varit att belysa förekomsten av den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten statistiskt eller utifrån ett kvantitativt perspektiv. Tanken bakom rapporten är istället att göra en inledande analys utifrån situationen som den *upplevs* idag, vilket i framtida studier även erbjuder en möjlighet att återge hur synen på brottstypen växlat över tid.

I sammanhanget kan det inte nog understrykas vikten av att ett framtida vetenskapligt studium av den organiserade stöldbrottslighetens förekomst sker jämsides med det redan gedigna arbete som pågår vid brottsbekämpande myndigheter, i synnerhet med tanke på att det idag finns ytterst lite *samlad* kunskap om brottstypen i fråga. Trots den uppmärksamhet som problemet rönt är det också "... särskilt påtagligt att det saknas information som bygger på objektiv forskning, utförd av personer som inte redan på grund av sitt dagliga arbete kan förmodas löpa en risk för att se det hela främst ur sina egna perspektiv."⁹ Vidare går det inte att "... skriva några 'recept' utan forskning, och det finns knappast något kriminalpolitiskt område som är så utforskat som den organiserade brottsligheten."¹⁰

Innan analysen inleds följer nu en genomgång av synen på den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten just så som den beskrivs utifrån olika

⁸ Den av EU accepterade definitionen av organiserad brottslighet återfinns i 6204/1/97 [ENFOPOL 35 REV 2] DG H II. Palermokonventionens definition återfinns bland annat i regeringens prop 2002/03:146, där konventionstexten finns i både svensk och engelsk version.

⁹ "Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk" BRÅ, Rapport 2002:7, s. 7.

¹⁰ *ibid*, s 18.

aktörsperspektiv. Redogörelsen inleds med Polisen, först vid Rikskriminalpolisens Östeuropagrupp (RKP KUT) och därefter ute hos ett mindre antal av landets kriminalunderrättelsetjänster på länsnivå (LKP KUT). Därefter följer övriga brottsbekämpande myndigheter: Åklagarmyndigheten, Tullverket och Kustbevakningen. Av övriga myndigheter som berörs av diskussionen runt den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten har Migrationsverket och Brottsförebyggande Rådet tagits upp. Sedan lämnas utrymme för tre branschorganisationer med kopplingar till svenskt näringsliv och de båda partipolitiska blocken. Därutöver lämnas några aktuella exempel från svenska media, helt kort diskuterade i ljuset av dr. Esther Pollacks avhandling ”En studie i medier och brott” från 2001. Avslutningsvis redogörs så för några av de internationella samarbetsorganisationer som aktivt medverkar i bekämpningen av organiserad gränsöverskridande brottslighet i Europa.

Påpekas bör att någon samsyn på området inte råder inom respektive myndighet eller organisation. De källor som uttalat sig gör detta som skilda representanter för sitt yrke eller sin arbetsplats.

Polisen

RKP KUT Östeuropagruppen

En primär anledning som av Rikskriminalpolisen anges för hela den organiserade brottslighetens möjligheter till framväxt är problemets accelererande internationalisering. Med detta menas att olika inhemska samhällsproblem i allt större utsträckning har sitt ursprung i andra länder.¹¹ Under begreppet beskrivs bland annat hur den exploderande IT-utvecklingen, öppnare gränser och det ökade resandet påverkar samhället och medför en accelererande brottslighet. RKP ser från sitt perspektiv hur brottsutvecklingen utvecklas utmed två linjer: dels växer något man kallar den *virtuella* brottsligheten, alltså kriminella nätverk av fler anonyma och specialiserade aktörer med omfattande kompetens som ”... maximalt utnyttjar det gränslösa samhället och de möjligheter den nya tekniken ger.”¹² Utmed den andra linjen kommer vi även att mötas av en *territoriell* brottslighet med kriminella gängmiljöer som rymmer stor våldspotential.

¹¹ Goldman et. al (1999), ”Politikens internationalisering”, s 18.

¹² Verksamhetsbeskrivning 2003, RKP, s 5.

Totalt sett saknas kunskaper om den faktiska utbredningen och omfattningen av den gränsöverskridande organiserade stöldbrottsligheten, mörkertalen är mycket höga. Även ur ett internationellt perspektiv är kunskaperna otillräckliga. Den officiella bilden av svårigheten med att föra denna kriminalitet i bevis förklaras oftast genom att det sällan finns vittnen eller spår efter gärningsmännen bakom de begångna brotten i fråga.¹³

Vad gäller polisens fokus på mängdbrottsligheten har detta skärpts avsevärt bara helt nyligen. Syftet är att bryta den utveckling där allt färre mängdbrott klaras upp, brott som ses som allvarliga just därför att de drabbar människor på en nära vardagsnivå. En större satsning från polisens sida sjsätts i två delar, ett införandeprojekt med omedelbara åtgärder och ett utvecklingsprojekt som innehåller mer långsiktiga åtgärder. Inom ramen för den första delen prioriteras införandet av nya metoder och redskap med ordentlig förankring i hela polisorganisationen. Här skall *Polisens nationella utredningskoncept*, PNU, implementeras vid alla länspolismyndigheter för att påskynda det brottsutredande arbetet. Till sin hjälp kommer polisen inom knappt två år att kunna arbeta utefter *Polisens underrättelsemodell*, PUM. Införandet av denna gemensamma arbetsmodell sker med stöd från RPS som också sammanställer de resultatuppföljningar som görs. I den andra delen av satsningen för att öka uppleringen av mängdbrotten skall på sikt nya arbetsredskap vidareutvecklas, och befintliga metoder förbättras. Kunskapsläget skall förbättras genom att ta tillvara nya forskningsresultat inom kriminologi och forensisk vetenskap. En styrgrupp skall driva arbetet framåt, där företrädare från BRÅ och Åklagarmyndigheten kommer att sitta tillsammans med representanter för RPS, länspolismyndigheterna och SKL. Hela satsningen kommer att drivas mot tydligt uppsatta mål för att nå förbättrade resultat i kampen mot mängdbrottsligheten. Ett första steg mot målbilden är enligt rikspolischef Stefan Strömberg att få upp antalet personupplarade brott till 1995 års nivå.¹⁴

På RKP förklaras den låga upplaringsprocenten delvis mot en annan bakgrund. Förklaringen har två olika sidor, men botten i en kritisk inställning till det arbete som utförs på länsnivå. Å ena sidan åsyftas det rena slarv med vilket ärenden som i efterhand kunnat kopplas till den östeuroparelaterade brottsligheten hanteras. Trots att RKP med jämna mellanrum skickar ut sammanställd information om kända brottslingar händer det

¹³ BRÅ: Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003.

¹⁴ Rikspolischef Stefan Strömberg, Tidningen Svensk Polis, Ledare, 2005-06-21.

ofta att dessa slinker genom polisens maskor på grund av att identitetskontroller inte utförts korrekt. Felstavade namn i rapporter, information och foton på kriminella personer som inte spridits inom kåren på vederbörligt sätt är konkreta exempel på hur slarv vid olika tillfällen leder till att brottslingar kunnat fortsätta sin verksamhet ostörda.

Frustration över att det egna arbetet sällan leder någonstans anges som ett ytterligare skäl till varför polisen inte lyckats särskilt väl med att stoppa den organiserade stödbrottsligheten. Här nämns vägkontroller där polis hittat stora mängder av uppenbart stöldgods men väljer att inte stoppa föraren i fråga eftersom det ändå inte går att härleda ägarna till godset. Istället vinkas bilen vidare. Polisen vet att ärendet enbart skulle bli ytterligare ett i högen av alla de fall som bara blivit slag i luften i en allt mer resultatlös brottsbekämpning. RKP noterar också från sitt perspektiv hur svårt det är att stoppa nyrekryteringen av potentiella brottslingar till de nätverk och kriminella grupper som opererar inom landet. Fortlöpande får man indikationer ute från länen på hur vissa individer efter sin första inresa efter viss tid återkommer i sällskap med helt nya ansikten. Handläggare ute på polisstationerna som möter gärningsmännen vid arrestering och förhör rapporterar om helt känslökalla unga människor som inte säger nästan något alls, enligt uppgift därför att de vet vilka risker de då löper att avrättas av sina egna. Vidare har självmord förekommit i häktesceller som en följd av de hot man eventuellt utsatts för tidigare.¹⁵

Många av de östeuropeiska kriminella grupperingarna ägnar sig åt stöldbrottslighet, och då oftast i form av inbrott i villa/radhus. Även fordonstjölder begås i stor utsträckning av gärningsmännen i fråga. Ett typiskt tillvägagångssätt är att först stjäla nyckeln av ägaren, antingen ur hemmet eller ur kläder vid exempelvis restaurangbesök och liknande. Förfaringssättet används på grund av att nya och dyra bilar idag har avancerade och svårforcerade larmsystem. Det är i det närmaste omöjligt att få igång bilen utan rätt nyckel. Därefter körs bilen snabbt ur landet, oftast via Öresundsbron. Exempel nämns där en exklusiv lyxbil som stulits i Stockholm för att bara några timmar senare fångas av övervakningskamerorna som sitter på bron.¹⁶

Värt att notera i sammanhanget är att mycket få av dessa uppgifter går att vederlägga genom statistiska uppgifter eller större sammanställningar av information.

¹⁵ Samtal med István Káplár, RKP KUT Östeuropagruppen, 2005-02-21.

¹⁶ Samtal med Ingolf Fagerholm, RKP KUT Fordonsgruppen, 2005-02-21.

Företrädare jag talat med på RKP är väl medvetna om den kritik man fått för just det sätt man relaterar vissa brottstyper till olika etniska grupper och nätverk av utländska ligor. Likaså känner man väl till att den kända östeuroparelaterade brottsligheten bara utgör en bråkdel av den totala stöldbrottsligheten i landet. Trots detta hävdas med eftertryck allvaret i situationen och de framtida negativa effekter på samhället som kan bli resultatet om inte fenomenet åtgärdas med kraft. En åsikt som uttrycks är att mycket av det som kan relateras till de östeuropeiska stöldligorna mörkas eftersom ämnet ses som politiskt känsligt, allra helst med tanke på hur problemet blåsts upp i media den senaste tiden. Avslutningsvis ställs den retoriska frågan, varför det skulle finnas några som helst anledningar att sopa problemet under mattan när det finns vetskap om att de kriminella nätverk som nu opererar inom landet redan etablerat sig i alltför hög utsträckning.

LKP KUT Stockholm

Här möter jag två företrädare med ganska skilda inställningar till problemet med den organiserade östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Den enes syn stämmer väl överens med den bild som tidigare getts vid besöket på RKP, dvs bilden av en östeuroparelaterad stöldbrottslighet där förövarna mer eller mindre obehindrat tar sig runt på sina stöldräder i framförallt södra delarna av landet. Denne trycker mycket på behovet av samarbete polismyndigheter emellan för att kunna arbeta effektivt, nationellt men även gränsöverskridande. Även här kommer problematiken med nyrekrytering till ligorna och vikten av att misstänkta gärningsmän kan identifieras på ett tillfredsställande sätt upp i diskussionen.¹⁷

Den andre jag talat med väljer från sitt perspektiv att hellre tona ned problemet med den östeuroparelaterade organiserade brottsligheten. Han går till och med så långt som att säga att denna brottslighet blivit ett spöke som polisen tar till i de lägen när vetskap saknas om vem som verkligen är förövaren bakom ett brott. Han ser en tendens där allt som händer slentrianmässigt skylls på dessa ”ligor från öst”.¹⁸ Vidare anser denne likt flera andra att de stölder som begås av kriminella från andra sidan Östersjön kommer att bedarra i takt med att ländernas samhällen alltmer integreras och utjämnas vad gäller

¹⁷ Samtal med Håkan Johansson, kriminalinspektör, LKP KUT Stockholm, 2005-02-21.

¹⁸ ”Delade meningar om baltligorna är ett problem”, *Polistidningen*, 2005-04-11.

levnadsstandard. Förändringen kommer att ta ungefär tio år, sedan är de materiella skillnader mellan länderna som utgör grunden för stöldräderna uttraderade.¹⁹

LKP KUT Skåne

Vid denna kriminalunderrättelsetjänst återfinns delvis andra och något annorlunda åsikter i frågor runt problematiken med den östeuroparelaterade brottsligheten. Här har man genom åren likt inom övriga län bevittnat hur de så kallade ”fattigdomsbrotten”²⁰ under hela 1990-talet ökade i omfattning allteftersom kraven på visum togs bort för medborgarna i grannländerna runt Östersjön. Denna våg av östeuroparelaterad brottslighet hade här sin topp runt åren 1998-99. Av det som därefter upptäckts av denna brottslighet är det oerhört svårt att veta vad som kan räknas in i kategorin organiserad gränsöverskridande östeuroparelaterad brottslighet. Allt är definitivt inte organiserat, även om vissa tecken skulle kunna tolkas i denna riktning. För arbetet vid den egna KUT:en har man sedan en tid istället försökt styra sina utredningar bort från rent geografiska indelningar och istället se till individerna bakom de brott som utreds. Med andra ord är utredningarna typrelaterade i högre grad än som tidigare områdesrelaterade. Av resursskäl tillhör inte stöldbrottsligheten heller den brottstyp som prioriteras eftersom det inom länet förekommer så stor andel brott av väldigt mycket allvarligare art som exempelvis trafficking av människor och narkotikarelaterad brottslighet. Det är också dessa brottstyper man lägger huvuddelen av resurserna på att försöka stävja.

Sett till den gränsöverskridande brottsligheten anses svensk polis sakna de nödvändiga verktyg som krävs för att få bukt med dess förekomst. Exempelvis finns stora behov av nya och modernare tekniska hjälpmedel. Ett annat problem är även avsaknaden av ett övergripande nationellt ramverk för hur man skall uppnå en gemensam arbetsmetodik vid landets KUT:ar.²¹ Det är en väl så stor uppgift att samordna det egna underrättelsearbetet inom länet, en helt annan att få till stånd detta nationellt. Därför

¹⁹ Samtal med Markus Grundtman, chefsanalytiker, LKP KUT Stockholm, 2005-02-21.

²⁰ Med fattigdomsbrott avses stölder där gärningsmännen tar allt de kommer över, även egendom med mycket lågt ekonomiskt värde. Oftast sker dessa stölder för att klara uppehållet.

²¹ Rikspolisstyrelsen har därför under 2004 startat projektet Polisens Underrättelsemodell (PUM) i syfte att ta fram en nationell heltäckande metodbeskrivning för underrättelseverksamheten och hur denna ska omsättas i operativt planlagt polisarbete. Modellen ska vara klar i juni 2005.” Saxat ur RPS Årsredovisning, 2004.

uttrycks en viss skepsis gentemot projekt som exempelvis Murfoten²² då det är svårt att avgöra om all den information som finns inlagd verkligen har relevans för en påstådd östeuroparelaterad brottslighet. Den verklighet som rådde innan utvidgningen av EU är inte samma som idag, vilket gör att det är svårt att avgöra huruvida kopplingarna till garanterna fortfarande är av betydelse. I den stora mängden av stöldbrottslighet är det avgjort krångligt att reda ut vem som förövat vilka brott eftersom uppkklaringsprocenten är så låg för dessa brott. Det som är möjligt att uttala sig om är att de ”inhemska” stöldbrottslingarna nog inte klarar av alla dessa stölder på egen hand utan assisteras av utländska aktörer som smugglar ut stöldgodset ur Sverige. Det vore annars inte möjligt att helt obemärkt hitta avsättning för så stora mängder stöldgods. Det går också att se på olika modustrender som kommer och går inom och mellan länen; underborrningar av lås vid villainbrott är en sådan som använts i exempelvis Uppsala län.²³ Men att därifrån säkert uttala sig om vilka länder dessa aktörer kommer från ses som ganska vanskligt.

Generellt sett är ändå Skåne att betrakta som både inkörsport och transitlän för den internationella gränsöverskridande brottsligheten. Rent fysiskt spelar här bron över Öresund en stor roll i sammanhanget. Det är heller inte utan oro man ser på konsekvenserna av den årsgamla unionsutvidgningen med så många nya medlemmar och den påfrestning i form av korruption, kriminella flöden och nya gränser som den innebär.

LKP KUT Uppsala

I Uppsala län finns några av de färskaste exemplen på begångna stöldbrott som kan härledas till gärningsmän med östeuropeisk bakgrund. Under vintern har flera förundersökningar drivits som tillsammans bekräftar vissa tidigare kända modus från andra delar av landet. Mest anmärkningsvärd är den härva av villainbrott som drabbade främst mindre byar runtom i länet. Här användes ett återkommande tillvägagångssätt med uppborrade låskistor och påföljande ”smygarinbrott” där bostadsinnehavaren låg hemma och sov.²⁴ De fordon som användes för transporter i samband med inbrotten var svenskregistrerade. På ett högst karakteristiskt sätt var fordonen skrivna på i landet

²² Ett nationellt projekt inriktat på kartläggning av geografiskt knutna kriminella nätverk i Sverige. Flera i nätverket ingående personer kartlades mot bakgrund av att de uppgetts vara ekonomiska garantier åt inresta kriminella personer från flera av de forna sovjetstaterna. Den strategiska analysen återfinns i RKP KUT, Rapport 2004:4.

²³ ”Öststatsbrottslighet i Skåne 2004-2005”, Kristina Andersson, LKP KUT i Skåne, 2005-04-04.

²⁴ Se bland annat Tidningen 1 Uppsalatidningen, nr 8, 2005, www.direktpress.se/uppsala/

asylsökande personer där adressuppgifterna antingen varit gamla eller direkt missvisande, naturligtvis i syfte att försvåra spårningen av fordonen. Inom ramen för utredningarna i Uppsala framkom även att andra brott och förberedelser till brott kunnat kopplas till villainbrotten. Exempel på detta är försök till stöld av bilar samt slangning av bensin ur fordon parkerade i närheten av de villor där inbrotten gjorts. Slutligen arresterades gärningsmännen på bar gärning vid ett pågående inbrottsförsök, nu i Nacka utanför Stockholm. Aktuell förundersökningsledare valde dock att enbart väcka åtal i ärendet med det inbrottsförsök där gärningsmännen togs. Åklagaren ansåg nämligen att uppsalapolisens bevismaterial inte räckte till. Fem olika utredningar från Polisen i Uppsala med kopplingar till samma härva lades fram i anslutning till förundersökningen i Nacka.

Ovan nämnda typfall belyser ett antal ganska anmärkningsvärda omständigheter som bör lyftas fram, förutom det karakteristiska tillvägagångssättet. Först och främst utgör inbrottstjuvarnas val av främst villor på landsbygden ett sämre underlag för statistiska sammanställningar eftersom småbyar likt Film, Junkil och Bälinge i vanliga fall har få om i princip inga anmälda inbrott. Antalet inbrott i absoluta tal mätt är relativt få, och ger alltså små om inga genomslag i länets inbrottsstatistik. Eftersom få av inbrotten klaras upp finns det också en uppenbar svårighet i att avgöra vilka ärenden som är östeuroparelaterade. Det är väldigt lätt att de tillgreppsbrott som utförs av organiserade ligor från öst försvinner i de övriga flödena av stöldbrottslighet eftersom deras räder långt ifrån alltid uppdragas och sammanställs på det sätt som skett i fallet från i vintras.

Ytterligare en omständighet som påverkat uppsalapolisens möjligheter att lösa härvor som denna och tidigare fall är den hastighet med vilken dessa ligor rör sig över stora geografiska ytor. I fallet ovan arresterades gärningsmännen först vid ett inbrottsförsök i ett angränsande län, vilket upplevdes som ett smärre problem. Hade gärningsmännen tagits inom det egna länet hade förmodligen flera av de utredningar som knutits till dem funnits med i åtalet. Här uttrycktes åsikten att just den länsvisa indelningen för verksamheten utgör en "akilleshäla", ett hinder för Polisen i dess arbete med brottslighet av denna typ som så snabbt rör sig över landet. Som exempel kan ett häleriärende från förra året nämnas där påträffat stöldgods kunde kopplas till Uppsala, Gävleborgs, Södermanlands och Västmanlands län, alltså från inbrott begångna inom ett större geografiskt område. Vidare finns en händelse från förra året som också bekräftar

att stöldgods förs ut ur landet ganska omgående. I en bil som stoppades i Litauen återfanns stöldgods från både Uppsala och Södermanlands län, gods som stulits inom loppet av dagar och följaktligen mer eller mindre direkt forslats ut ur Sverige.²⁵ Alla dessa ärenden leder sammantaget till en känsla av att i Uppsala län vara drabbad av denna brottslighet utan att direkt kunna ”ta på den” eller med andra ord härleda den till en fysisk plats inom det egna länet.

I Uppsala tycker man att arbetet med villainbrotten både gett ny kunskap samt bekräftat tidigare erfarenheter, egna såväl som andra polismyndigheters. En slutsats som dras är att det finns tecken som pekar på att den östeuroparelaterade brottsligheten i vissa fall är av spontan karaktär, samtidigt som det i andra fall finns tecken som tyder på en tydlig bakomliggande organisation. Förfaringssättet vid registrering av fordon som tidigare beskrivits samt brottens seriekaraktär är tecken av den art som skulle kunna peka på en högre grad av organisation.

Liksom vid en del andra kriminalunderrättelsetjänster uttrycks i Uppsala den mer övergripande slutsatsen att de allt öppnare gränserna i kombination med stora ekonomiska skillnader mellan Sverige och de forna sovjetstaterna gör att det finns all anledning att befara att problemet kommer att öka i omfattning. I sina rekommendationer pekar man på punkter som extra noggranna förstahandsåtgärder som dörrknackning, spårning med hund och undersökning av närområdet. Vidare efterlyser man inte bara ett utökat informationsutbyte länspolismyndigheterna emellan, informationen måste dessutom vara bättre sammanställd och genomarbetad. Viktigast är säkerställa att rätt information når rätt mottagare vid lämplig tidpunkt så att verkningsfulla åtgärder hinner vidtas. De sammanställningar (KUT-Info blad) som RKP sänder ut kan ibland te sig som ”sanningar” men som ändå fyller ett syfte med att sprida information av mer övergripande art om brotten och de misstänkta gärningsmännen. Eftersom infobladen går ut till de flesta av landets kriminalunderrättelsetjänster är informationen tyvärr ibland ovidkommande för vissa av mottagarna. Risker finns då att de rätta prioriteringarna i polisarbetet inte alltid görs .

Avslutningsvis önskar man i Uppsala lyfta fram vikten av ett löpande och öppet samarbete med andra berörda statliga verk och myndigheter när behov uppstår. Som

²⁵ LKP Uppsala: ”Tillgreppsbrott med koppling till Litauen”, KUT/Und reg 27-2005.

exempel kan nämnas att den lätthet med vilken gärningsmännen lyckats registrera fordon på asylsökandes samordningsnummer hos Vägverket vid uppsalapolisen beskrivs som ett stort problem. Här bör Polisen ta ansvaret för att övriga berörda myndigheter regelbundet informeras när kännedom fås att olika system utnyttjas på ett otillbörligt sätt.²⁶ Även ett närmare samarbete med Tull och Migrationsverk ses som direkt avgörande för att nå framgång i arbetet med den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Inget sägs däremot om hur detta skulle kunna tänkas gå till inom det egna länet.

LKP KUT Blekinge

Blekinge län räknas sedan flera år till en av de mest välfrekventerade gränsövergångarna in i landet från de östersjöländer som tidigare tillhört Sovjetunionen. Främsta skälet, förutom den rent geografiska närheten till Polen och Baltikum, är de två stora hamnar som finns i Karlskrona och Karlshamn. Dessa trafikeras av passagerar- och lastfartyg från dels Gdansk i Polen och dels Klaipeda och Liepaja i Litauen. Årligen passerar i runda tal knappt en halv miljon resenärer dessa båda hamnar, varav svenska passagerare står för ungefär 40%.²⁷ Med början 1991 när polska medborgare fick viseringsfrihet in i Sverige och sedan ytterligare 1997 när baltstaterna fick samma frihet ökade antalet resenärer från dessa länder successivt.

Ett mycket uppmärksammat resultat av denna ökning av antalet resande in och ut från dessa hamnar var att stöldbrotten både i det egna såväl som i omkringliggande län också ökade. Man talade om början på en ”våg” av stöldräder som utfördes av de allt större skarorna av östeuropeiska medborgare. Dessa brott kom att kallas ”fattigdomsbrott” eftersom förövarna ofta helt länsade den bostad eller det fordon de gett sig på. I sammanhanget upprättades en gärningsmannaprofil som fick stå modell för hur den typiske inbrottstjuven då såg ut. Denne var en ung man, företrädesvis från Kaunas i södra Litauen. (Kaunas är en större industristad i södra delen av landet som drabbats särskilt hårt av den ekonomiska nedgång som skedde under 1990-talet, bland annat med en mycket hög arbetslöshet som följd.) Han kom till Sverige via någon av hamnarna i Blekinge och färdades som regel tillsammans med några kumpaner i en äldre, litauiskregistrerad och lånad VW Golf eller Opel Kadett. De medförde mycket lite bagage

²⁶ LKP Uppsala: ”Tillgreppsbrott med koppling till Litauen”, KUT/Und reg 27-2005.

²⁷ Samtal med Lars-Erik Ragnarsson, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08.

och sa sig vara på genomresa till Norge. Istället för att köra mot Norge påbörjades ofta en omfattande stöldturné i området där man på ett närmast planlöst sätt slog till mot bostäder och fordon utmed vägen.²⁸

Mot bakgrund av denna brottsutveckling som relaterades till ett ökat inresande från Polen och Baltikum initierades två på varandra följande SUR (Särskilda undersökningar) vid LKP i Blekinge i samarbete med RKP KUT samt LKP Skåne och Stockholm. Syftet var att kartlägga den östeuroparelaterade brottsligheten. Den första döptes till SUR Baltikum, och den påföljande till SUR Murfoten. Den senare hade som specifikt mål att identifiera de kriminella nätverk som kunde knytas geografiskt till Sverige. Utgångspunkten var att upprätta en bas över de så kallade garanter²⁹ som ofta återkom i de uppgifter som de inresande lämnade. Idag bildar dessa insamlade uppgifter en databas med över femtontusen registrerade personer. Kopplat till dessa personuppgifter finns bland annat information om tidigare domar, förekomst i polisens andra register samt adress i Sverige. Av all inlagd information står LKP i Blekinge för ca 75%, vilket förklaras av det stora antalet observationer som gjorts lokalt av polis och tull vid färjorna.³⁰ Informationen sammanställs vid analysenheten på RKP och skickas sedan ut varannan månad till de LKP som anmält intresse av att få uppgifterna, allt i syfte att öka kunskaperna om gärningsmän och modus operandi. I dagsläget är det förutom RKP tre stycken LKP KUT som äger rätt att lägga in information i databasen, nämligen Blekinge, Stockholm och Malmö. Därutöver har LKP KUT i Småland, Västmanland, Uppland och Västerbotten begärt att få läsa informationen som kontinuerligt läggs in i basen.³¹

I Blekinge minskar nu alltmer den typ av stöldbrottslighet som beskrivits här ovan. Gärningsmännen är heller inte längre av samma nationalitet som förut. Istället kommer nu huvuddelen av de gärningsmän som idag arresteras för fattigdomsbrotten från länder längre österut. Här nämns vitryssar och azerbajjaner som förövare. Ärendestocken vad gäller anmälningar där blekingepolisen gör kopplingar till brottstyp och gärningsmannaprofil sjunker alltså jämfört med toppåren i slutet på 1990-talet och början på detta decennium. Detta är nu inte detsamma som att utvecklingen går åt rätt håll.

²⁸ Samtal med Lars-Erik Ragnarsson, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08

²⁹ Se fotnot 22 ovan.

³⁰ Samtal med Lars-Erik Ragnarsson, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08.

³¹ Samtal med István Káplár, RKP KUT Östeuropagruppen, 2005-02-21.

Istället menar man vid blekingepolisens att fenomenet istället skiftat karaktär. I linje med de prognoser som tidigare gjorts i en del andra polisiära analyser har nu denna stöldbrottslighet antagit en större grad av organisation, och strategierna bakom stöldbrottsligheten har förfinats.³² Man menar också att de tidiga tecken av organisation som syntes i slutet av 1990-talet nu utvecklats till en väsentligt högre nivå.³³ Ett exempel som nämns i sammanhanget är att samordnade överlämningar av stöldgods till tunga lastbilar skett vid några tillfällen, vilket ses som ett tecken på en ökad grad av bakomliggande organisation. Organisationernas strategi utvecklas, grupperna av stöldbrottslingar agerar smartare än förut. Resultatet är att uppläringsprocenten för stöldbrotten minskar än mer, och det enda synbara spåret är topparna av antalet anmälningar som under en intensiv period stiger brant.

Sammantaget upplever man i Blekinge ändå att man ligger på förkant vad gäller brottstypen. Sedan många år har man en väl inarbetad modell av myndighetsöverskridande samarbete, inom länet såväl som nationellt och internationellt. I de kontakter man har med kolleger på andra sidan Östersjön upplevs att det existerar en vilja att medverka till en begränsning av de negativa trenderna. Det regionala östersjösamarbetet i gränskontrollsyfte fungerar mycket bra. För egen del är förväntningarna stora på vad den nyss avslutade Gränskontrollutredningen³⁴ kan komma att innebära för de egna möjligheterna till högre andel upplärade brott. Polen och Litauen lyfts fram som goda exempel på länder där ett bilateralt samarbete underlättats av modern och adekvat lagstiftning, något som vore önskvärt att få till stånd även här hemma. Detta kunde till exempel innebära möjligheter att dela med sig av information och rent operativa samarbeten över gränserna.³⁵

LKP KUT Norrbotten

Även i Norrbottens län upptäcktes i slutet av 1990-talet en stigande andel anmälda stöldbrott där gärningsmännen inledningsvis kunde kopplas till Ryssland. Detta

³² Kegö & Andersson, Mobilisering mot narkotika: "Organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet", s 35. Se även "Hotbild 2004", RKP KUT Rapport 2001:15.

³³ Bland annat gjordes 1998 observationer där det kunde fastslås att samma fordon återkommande figurerade vid stöldräder. Dessutom återkom samma nummerserier på dollarsedlar vid de kontroller av garantmedel som gjordes. (Samtal med Lars-Erik Ragnarsson, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08).

³⁴ SOU 2004:110.

³⁵ Samtal med Lars-Erik Ragnarsson, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08.

föranledde ett gemensamt projekt med finsk och norsk polis i syfte att gemensamt klarlägga den ryska brottslighetens intåg på Nordkalotten. Främst stöldbrottslighet av tidigare redovisad art kunde kopplas till dessa gärningsmän, men även ekonomisk brottslighet uppdagades efterhand. Av de anmälningar som kom att studeras närmare under projekttiden förekom bland annat märkliga fall där personer fört in \$50.000 i kontanter över gränsen till Sverige. Förutom en sammanställning av de polisanmälningar med koppling till problemet som gjorts i de tre länderna ingick också uppgifter från ett stort antal ryska tidningsartiklar om brott i Murmanskområdet, översatta till norska.³⁶

Enligt mönster väl känt från samma period i södra Sverige, uppmärksammades de förhållandevis unga män som vid sina resor in i landet ägnat sig åt stöldräder. Det noterades att de i äldre ryskregistrerade bilar reste in från Murmansk-regionen till Sverige, medförandes tomma resväskor. När de en tid senare skulle återvända in i Ryssland var väskorna istället överfulla med allehanda föremål, vilket genast misstänktes vara stöldgods. Flera av männen påträffades i landet med visum för att vistas i Finland men inte i Sverige. Trots detta hade de vistats här under längre perioder utan att upptäckas. I de fall där deras verksamhet uppdagades skedde detta vid gripanden i anslutning till brottsplatsen.

Vad gäller den ekonomiska brottsligheten upptäcktes under projekttiden flera ryska företag som visade sig drivas av hårt belastade kriminella ryska medborgare. Detta framkom i samarbetet med de ryska myndigheterna. Anmärkningsvärt är att en del av dessa personer kunde länkas till företag med verksamhet inom Norrbottens län. I redovisningen lyfts just dessa kopplingar över gränserna fram som extra viktiga att i framtiden fortsätta undersöka. För att kunna permanenta effekterna av projektet uttrycktes en önskan om att nå större samordning, både inom och utanför det egna länet. Vikten av fylligare och noggrannare anmälningar sågs även det som ett viktigt redskap i kampen mot denna brottslighet. Ett positivt utfall som nämndes är det nya nätverk mellan olika myndighetspersoner som skapats i regionen som en direkt följd av samarbetet i projektet.³⁷

³⁶ LKP KUT Norrbotten, redovisning av projektet "Murmansk", 2000.

³⁷ *ibid.*

LKP KUT Södermanland

Vid denna enhet, som är relativt liten, finns enbart fem poliser/utredare och en civilanställd analytiker. Efter en ganska tuff start för tio år sedan upplevs att det tagit lång tid att hitta en effektiv struktur att arbeta i. Ett problem har till exempel varit att man inte haft någon egen inhämtningsresurs för underrättelser. Detta försöker man nu råda bot på genom ett gemensamt pågående projekt med narkotikaroteln, vilket upplevs som positivt. Alla som tillhör KUT:en har egna ansvarsområden. Bland dem finns även den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten inkluderad som ett specifikt problemområde. Som vid en del andra polismyndigheter uttrycks risken för att brottstypen inte alltid prioriteras på det sätt som den förtjänar, vilket förklaras av bristen på utredningsresurser.

Tidigare fanns en färjelinje som anlöpte hamnen i Oxelösund, men sedan den lades ner finns nu inga direkta kopplingar till Östeuropa. Istället upplevs att det egna länet drabbas av ”spillet” från den östeuroparelaterade brottsligheten som finns i storstäderna. En konkret tolkning skulle i så fall kunna uttryckas som att gärningsmän på väg någon annanstans utför några enstaka stölder. Exempel saknas heller inte när det gäller s.k. skymningsbrott, alltså villainbrott som skett under årets mörka månader. Hittills har det dock i princip varit omöjligt att avgöra vilka av dessa händelser som går att koppla till östeuropeiska gärningsmän även om vissa modus återkommande använts.

Under den gångna vintern har dock ett ärende som tilldrog sig i Gnesta i vintras kommit att orsaka viss uppmärksamhet, kanske främst bland utredningspersonal vid andra länskriminalenheter. Det som skiljer detta ärende från tidigare fall är att polisen i förundersökningen lyckats knyta flera stöldbrott till samma gärningsmän och därigenom nysta upp en härva av inbrott i villor och på företag. Dessa män har alla östeuropeisk bakgrund. Med hjälp av ett mycket omfattande och gediget spaningsarbete blev det möjligt att få ihop tillräckligt bevismaterial för att väcka åtal mot de inblandade personerna på flertalet punkter. Målet togs först upp i Nyköpings tingsrätt där de åtalade fälldes på samtliga åtalspunkter. Därefter överklagades domarna till Svea hovrätt, vilken sedermera fastställde tingsrättens dom.³⁸

Bakgrunden till fallet var den underrättelseinformation som kom från närpolisen i Gnesta där man uppmärksammat flera östeuropeiska medborgare som uppehöll sig i där

³⁸ Mål nummer B 2380-05, Svea hovrätt, 2005-05-24.

samt i omkringliggande områden. Vid slagningar på några av de bilar som personerna sågs i visade det sig att fordonen förekom i polisens allmänna spaningsregister. I början på februari månad skedde ett gripande av två av de observerade männen för snatteri, och de togs in för förhör samt kontroll enligt utlänningslagen. Därefter släpptes männen, och polisen satte igång spaningsarbetet mot ligan som nu visade sig bestå av åtta män med litauiskt medborgarskap. Under den korta period som sedan förlöpte innan männen återigen greps, denna gång för stöld ur villor och på företag, bodde de under mycket torftiga och närmast miserabla förhållanden i ett garage på Bryggeriholmen utanför Gnesta. Fem av männen skulle alltså så småningom komma att dömas på flertalet punkter för bland annat brukande av falsk urkund samt stöld och grov stöld.

Som typfall i beskrivningen av fenomenet med den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten tjänar händelserna i Gnesta väl sitt syfte. Flera av de erfarenheter som utredarna gjorde där bekräftade tidigare lärdomar som dragits i olika östeuroparelaterade ärenden, inte bara vad gäller förfaringssättet som använts. En av dessa erfarenheter är att polisen i sitt arbete med att kartlägga ligans framfart synliggjorde enstaka pusselbitar som visade på en förmodad existens av bakomliggande organisation. Bland annat figurerade i sammanhanget till exempel en bil som stod registrerad på en rysk medborgare bosatt i Stockholm och som påträffades i anslutning till ett av de aktuella villainbrotten. Vidare visade mobiltelefontrafiken över de beslagtagna telefonerna att gärningsmännen haft ett flertal kontakter både med litauiska telefonnummer och med en svensk abonnent, antagligen kopplat till den brottsliga verksamheten.³⁹ Ett annat tecken på att fler personer med största sannolikhet varit inblandade är att mycket av det stöldgods som under utredningen kopplats till ligan aldrig återfunnits, trots att förhållandevis kort tid hann förlöpa innan de slutligen greps. Innebörden är att de nu dömda litauererna fått hjälp på ett eller annat sätt att transportera bort detta från Bryggeriholmen.⁴⁰

Med detta sagt måste tilläggas att de flesta erfarenheterna bara kan sägas ha någon egentlig betydelse för de operativa delarna av polisens eget arbete. Att dra några vidare slutsatser från Gnesta-ärendet om fenomenets framtida omfattning eller geografiska

³⁹ "Stöldligor från Litauen på Bryggeriholmen, Gnesta", LKP KUT Södermanland, diariernr Söd/LKUT 00039/2005. (avidentifierad version).

⁴⁰ Samtal med assistentåklagare Katarina Eriksson under hovrättsförhandlingarna, 2005-05-17.

spridning skulle däremot innebära en mycket olycklig generalisering som idag ter sig ogörlig.

Åklagarmyndigheten

Från Åklagarmyndighetens sida betonas hur bekämpningen av den organiserade och gränsöverskridande brottsligheten under 1990-talet kommit att bli en allt större uppgift för hela det svenska rättsväsendet. Här återspeglas internationaliseringen som Rikspolisstyrelsen talar om genom det anmärkningsvärt omfattande arbete som pågår inom EU rörande bekämpningen av den grova och organiserade brottsligheten, vilket i allt högre grad påverkar de nationella rättssystemen. Arbetet har lett till ökade krav på att regelverk, organisation, arbetsmetoder och internationellt rättsligt och polisiärt samarbete måste vidareutvecklas mot utökat samarbete.⁴¹ Nedan följer en kort och allmän genomgång av åklagarens yrkesroll i ett mer generellt sammanhang, kopplat till problemet med den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Avslutningsvis tas deras syn på utvecklingen av åklageriet upp mot en bakgrund av de omvärldsförändringar som nyss nämnts.

Åklagarens arbete och vägen mot en enda myndighet

Tillsammans med polis, domstol och kriminalvård beskriver åklagarna sig själva som en viktig länk i den rättskedja som har att skydda samhället mot brottslighet genom effektiv och rättssäker lagföring av brottslingar. Det som gör deras position så central är huvuduppgifterna att leda förundersökningar, besluta om åtal skall väckas samt att föra talan i domstol. När en person skäligen misstänks ha begått ett brott intar åklagaren i nära samarbete med polisen sin roll som förundersökningsledare, fast i mindre allvarliga brott kan polis själva genomföra hela förundersökningen. I detta arbete ingår även att fatta beslut i frågor om tvångsmedels användande som till exempel anhållande, reseförbud och husrannsakan. När det gäller uppgiften att väcka åtal fattar landets åklagare årligen beslut om detta för mer än 180.000 personer varje år. Av dessa åtalas sedan cirka 110.000, medan resten av ärendena avskrivits av olika skäl. Åklagarna hanterar varje år cirka

⁴¹ www.aklagare.se, 2005-01-04.

450.000 ärenden, varav de själva leder förundersökningen i ungefär hälften av dessa. Den återstående halvan leds av polisen själva. Av de olika brottstyper som anmäls till åklagare utgör kategorin stöldbrott den till antalet näst största. Hela 85.000 ärenden stölder av olika slag anmäls till åklagaren, varav en knapp tiondel är bilstölder. Närmare femtio procent tillhör kategorin butiksstölder, de flesta faller under gränsen för snatteri. Den enda kategori som utgör ett större antal årliga ärenden är brott mot person av olika slag.⁴² Som fristående organisation har åklagaren bedrivit sitt arbete sedan 1965, då man tillsammans med polis- och exekutionsväsendena förstatligades.⁴³

Under åren har åklagarmyndigheten genomgått två stora organisatoriska förändringar efter förstatligandet 1965, när de tjugoen regionala åklagarmyndigheterna under varsin länsåklagare instiftades. Riksåklagaren (RÅ) blev då central förvaltningsmyndighet för hela organisationen. 1996 organiserades åklagarna i sex regionala myndigheter, ledda av var sin överåklagare med RÅ som högste chef. Två år senare tillkom en särskild ekobrottsmyndighet. Förra årsskiftet gick så startskottet för den kanske mest genomgripande omorganisationen sedan man blev självständig myndighet för fyrtio år sedan. Då drogs alla åklagarmyndigheter ihop till en enda, kallad Åklagarmyndigheten, fortfarande med RÅ som högste chef. Under honom sorterar landets alla åklagare, indelade i 43 åklagarkammare. Av dessa är sex så kallade internationella åklagarkammare, där åklagare med specifik kompetens främst ansvarar för verksamhet som berör den organiserade gränsöverskridande brottsligheten. Från dessa sker också ett nära samarbete med Eurojust, det europeiska organet för samarbete och samordning i ärenden av gränsöverskridande art.⁴⁴ Utöver landets åklagarkammare organiseras fyra så kallade utvecklingscentrum (UC), med varsitt preciserat verksamhetsområde relaterat till olika brottskategorier. Inom respektive område har man sedan att ansvara för bland annat rättslig tillsyn och kontroll, rättslig utveckling, metodutveckling, analys och kunskapsuppbyggnad. Ett syfte med att ha UC är att kunna ge alla åklagare möjlighet att under en viss begränsad tid då och då vid dessa förkovra sig och ägna sig åt utvecklingsarbete. Ingen operativ personal har i dagsläget avdelats till UC, allt arbete måste därför bedrivas i nära samarbete med dem. Till exempel har man

⁴² www.aklagare.se, "Åklagarverksamheten i siffror", 2005-07-07.

⁴³ *ibid*, "Så arbetar en åklagare", 2005-07-07.

⁴⁴ Se mer om Eurojust och EJM, det europeiska rättsliga nätverket, under rubriken "Internationella samarbetsorganisationer".

prövat att sätta samman en grupp åklagare att fungera som referensgrupp för specifika ämnesområden.⁴⁵

Mängdbrotten – en prioriterad verksamhet

I RÅ:s förra budgetunderlag, för åren 2004-2006, beskrivs hur inflödet av ärenden mot slutet av 1990-talet minskade bara för att vid ingången till det nya årtiondet återigen öka. Dessutom har andelen åklagarledda förundersökningar och användningen av tvångsmedel ökat, vilket tillskrivs en högre grad av komplexitet och resursåtgång för varje enskilt ärende. RÅ gjorde där även bedömningen att ökningen av ärendeflödet skulle fortsätta, om inte annat på grund av de satsningar som gjorts på polisen för att andelen brott som lagförs skall öka. I underlaget nämner RÅ hur denna utveckling tydligt märks inom organisationen, där en arbetsmiljöundersökning från 2002 visat att hela 82% av åklagarna arbetar övertid. Vidare ansåg 72% att arbetsbelastningen ökat under det gångna året samt att lika många ansåg att de inte hade tid nog att utföra ett professionellt arbete. Följden blev då att RÅ såg sig nödgad att överföra tio miljoner kronor från de planerade utvecklings- och utbildningsaktiviteterna, till förmån för den operativa verksamheten.⁴⁶

Trots den skrala ekonomiska situationen och den stora arbetsbelastningen fattades 2002 beslutet att sjösätta en satsning för att få bukt med det stora antalet mängdbrott – inbrott och olika kategorier av stöld. Rent konkret innebar den en reform för att "...inom ramen för ett problemorienterat arbetssätt minska brottsligheten och öka människors trygghet." RÅ tar upp behovet av denna reform mot bakgrund av att allmänhetens förtroende för rättsväsendets förmåga att klara upp denna brottstyp nu sjunkit. Brotten drabbar enskilda och i stor mängd, men varje brott för sig bedöms som mindre allvarliga.⁴⁷ Vidare bestämdes att nitton specialiståklagare skulle tillsättas för att arbeta med nya metoder och ett nytt synsätt, i en specialistroll som skulle ligga utanför den traditionella. De skulle utbildas och ta sin utgångspunkt i forskning och akademisk erfarenhet, med inriktning på kriminalpolitisk analys, projektarbete ledning och metodutveckling. Därefter var målet att dessa mängdbrottsspecialister skulle kunna fungera som rådgivare och även medverka i det lokala brottsförebyggande arbetet.

⁴⁵ Samtal med överåklagarna Björn Ericson och Ingela Hessius, UC Stockholm, 2005-04-12.

⁴⁶ Budgetunderlag för åklagarorganisationen 2004-2006, www.aklagare.se, under "Ekonomi – rapporter", 2005-07-07.

⁴⁷ *ibid*, s 6.

Tre år senare, i budgetunderlaget för 2006-2008, återkommer RÅ till mängdbrottsligheten som prioriterat område. Han återknyter till den tidigare reformen och redovisar att antalet mängdbrottspecialister nu är uppe i 25. Dessa har också trätt in i sin nya roll, där utbildningen nu även baseras på internationell erfarenhet. För att kunna genomföra reformen vid landets alla kammare lägger RÅ fram en hemställan i underlaget till regeringen om medel för att kunna utbilda ytterligare fem stycken. Samtidigt uppger RÅ att den internationella och organiserade brottsligheten har fått ökat fotfäste i landet. Åklagarna vid de internationella kamrarna har fått en allt tyngre och viktigare roll, och behöver förstärkas. RÅ pekar på rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper som ett viktigt verktyg för de internationella specialisterna, vilket genomfördes i Sverige vid årsskiftet 2003/2004. Ett exempel på där en sådan grupp satts upp finns bland annat i södra Sverige. I skapandet av utredningsteamet samlas kompetenser av olika slag för att arbeta ärendebaserat. Det kan handla om ett människohandelsmål där förhörsexperter från polisen tillsammans med exempelvis personal från socialtjänstens familjeutredningsenhet och åklagare på ett fritt och öppet sätt tar sig an uppgiften att nå hela vägen fram till åtal. Härigenom skapas ett utrymme för alla teamet att föra fram sina egna synpunkter utifrån egna kunskaper och erfarenheter.⁴⁸ För att den typen av samverkan skall kunna bedrivas på bredare front äskar RÅ därför medel för att kunna anställa ytterligare tio specialister. Ett målmedvetet arbete pågår också vid myndigheten med utveckling av kompetens och metoder för att mer effektivt kunna medverka i bekämpningen av av bland annat dessa brottstyper.⁴⁹

Utgångspunkter för en utvecklingsplan

I utvecklingsplanen för de närmaste åren nämner RÅ de mycket höga krav som ställs på Åklagarmyndigheten. Dessa kommer från flera intressenter i samhället. Statsmakterna uttrycker att åklagarnas verksamhet skall bedrivas med hög rättssäkerhet och kvalitet för att fler brott än idag skall leda till lagföring. Kvaliteten skall också höjas för brottsutredningsverksamhet och processföring. De andra myndigheterna i rättskedjan ställer även de höga krav på sina kolleger inom åklageriet, liksom media som alltid

⁴⁸ Samtal med Ingela Klinteberg, vice chefsåklagare, Karlskrona, 2005-04-06.

⁴⁹ Budgetunderlag för åklagarorganisationen 2006-2008, www.aklagare.se, under "Ekonomi – rapporter", 2005-07-07.

förväntar sig ett korrekt och vänligt bemötande med framställan av snabb och riktig information. Sist men inte minst skall det ske en kontinuerlig verksamhetsutveckling. Det övergripande syftet skall förutom ökad lagföring vara större enhetlighet och en förstärkt åklagarroll. RÅ räknar därefter upp ett antal brottskategorier som skall omfattas av den pågående och planerade utvecklingsverksamheten, och av dessa är mängdbrottsligheten en. En av åtgärderna som planeras som ett led i detta är att utvärdera den reform som tidigare nämnts, vilket tillfallit UC Umeå eftersom brottstypen faller under deras verksamhetsområde. Utvärderingen skall genomföras eftersom det idag saknas en samlad överblick av hur mängdbrottsfrågorna hanteras. Alla åklagarkammare skall involveras i utvärderingen, oavsett om man har en mängdbrottspecialist hos sig eller inte. Efter en inledande kartläggning som avslutades helt nyligen skall en analys genomföras och riktlinjer för förnyelsearbetet läggas upp. Arbetet är sedan tänkt att rulla vidare, med seminarier och i samråd med RPS och deras mängdbrottsprojekt.⁵⁰

Sammantaget, även om det inte specifikt talas i alla dessa dokument om just den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten påvisar genomgången ändå klart och tydligt att RÅ och Åklagarmyndigheten ser den mycket höga nivån av mängdbrottslighet som ett problem där ett aktivt arbetssätt krävs för att nå framgång. Just nu upplever man att ärendehantering sker oordnat, lite huller om buller. Samtidigt som åklagarna försöker sätta sin egen nya organisation pågår många aktiviteter internationellt, och kanske i synnerhet runt Östersjön. Det gäller samtidigt i denna situation att gå från ord till handling, vilket inte ännu skett i någon större omfattning. Klart är ändå att det finns en uttalad önskan om att fortsätta arbetet med att sätta upp de tidigare nämnda gemensamma utredningsgrupperna. Arbetssättet är trots allt väldigt resurskrävande, vilket i sig kan innebära begränsningar. Avslutningsvis uttrycks det stora behovet av att formulera strategier för det fortsatta arbetet inom myndigheten, främst här hemma, men så småningom även mera utåtriktat inom ramen för EU och Östersjöregionen där vi ingår.⁵¹

⁵⁰ Åklagarmyndighetens utvecklingsplan 2005-2007.

⁵¹ Samtal med överåklagarna Björn Ericson och Ingela Hessius, UC Stockholm, 2005-04-12.

Tullverket

Likt Rikskriminalpolisen refererar Tullverket till internationaliseringens verkningar på svenska samhället inom sitt verksamhetsområde. Här anges dessutom mer specifikt vissa förändringar, till exempel gränsskyddsproblematiken som uppstod vid tidpunkten för Sveriges EU-anslutning 1995. Ett direkt resultat som utpekas härvidlag är de enorma mängder narkotika som sedan dess smugglats in i landet.⁵² Två andra större förändringar som omnämns och nyligen trätt i kraft är EU-utvidgningen österut och Sveriges anslutning till Schengen-samarbetet. I alla dessa tre exempel menar man att resultatet av analysen leder till en slutsats om en starkt ökad hotbild där förändringarna snabbt drar till sig redan befintlig gränsöverskridande brottslighet. Tullverkets utredare menar att den organiserade brottsligheten själva gör ständiga ”hotbilsbedömningar” av svenska tullens förmåga till närvaro och kontrollnivåer vid gränsövergångarna.⁵³

1 juli 2004 infördes inom Tullverket en organisation där arbetet i sin helhet baseras på processer. Dessa processer delas sedan in i ämnesområden, där ansvaret för dessa läggs vid olika *kompetenscenter* (KC). Följaktligen existerar idag inga geografiskt indelade ansvarsområden. Istället är all verksamhet indelad i tre processer, lednings-, huvud-, och stödprocesser. Verkets kärnverksamhet utgörs av de två huvudprocesserna ”Effektiv handel” och ”Brottsbekämpning”.⁵⁴ Inom process Brottsbekämpning görs en organisatorisk åtskillnad mellan den organiserade brottsligheten och övrig brottslighet. På operativ nivå görs sedan en indelning i olika trafikslag, nämligen flyg-, gods-, och resandetrafik med därtill egna tillhörande KC. Dessa har förutom det övergripande ansvaret för sitt trafikslag även ett gemensamt ansvar för de åtgärder som tas mot den storskaliga och organiserade brottsligheten. Till sin hjälp när det gäller denna brottslighet har de Tullkriminalen, där allt arbete idag följer den nya ärendebaserade modellen. Varje ärende drivs av en projektledare fram tills det att förundersökning inleds, då åklagare leder projekten.

Så långt den formellt organisatoriska indelningen av Tullverket. När nu nästan ett helt år förflutit sedan den infördes finns redan en mängd olika uppfattningar om huruvida man i den nya uniformen bättre lyckats möta de ökade kriminella flödena över svensk

⁵² “Omvärldsbevakning. Europeiska unionens utvidgning österut” Tullverket, s 13.

⁵³ *ibid*, s 4.

⁵⁴ SOU 2004:110, s 240.

gräns. Helt klart framgår att det inom verket inte råder någon större samsyn på ansvarsfördelning och de uppnådda resultaten. Tvärtom tycker jag mig inte vid någon annan myndighet mött en så kompakt intern kritik som vid Tullverket, vilken tar sig lite olika uttryck beroende på vem man pratar med. Denna kritik är dock inte att sammanblanda med synen på den egna rollen som enskild tjänsteman. Här råder överlag en stor yrkesstolthet där mycket emfas läggs på vikten av att jobbet blir utfört. Primära arbetsuppgifter som till exempel att stoppa knarkets väg in i landet vid gräns ses som avgörande, något som måste fortgå oavsett organisationsuppbyggnad.

Bakgrunden till att arbetet nu bedrivs ärendebaserat kan delvis härledas till den betydelse som inom verket numera läggs vid underrättelseverksamheten. I underrättelsemodellen som nu följs finns ett antal väl avgränsade produkter som denna typ av verksamhet kan producera. Härigenom menar man att kommunikationen mellan beställare och utförare kan förbättras. Genom ett s.k. top-down perspektiv tillåts den strategiska underrättelseverksamheten styra vilka inriktningar och prioriteringar som skall gälla för de områdesvisa uppdragsbaserade operativa analyserna. Det förväntade resultatet var att man ur detta perspektiv kunde få till stånd en stark koppling mellan å ena sidan de egna målen och besluten om inriktning och prioritering och å andra sidan den löpande operativa verksamheten. Likaledes har beslut fattats om en ny modell för hotbildsarbetet. De regionala hotbildsanalyserna är nu avskaffade till förmån för en nationell dito som skall presenteras vartannat år.⁵⁵

På chefsnivå talar man gärna om det utvecklingsarbete som pågår inom det egna verket. Specifikt nämns bland annat PTN-samarbetet⁵⁶ i Norrland där uppbyggnaden av ett *early warning system* pågår just nu. Vidare har också tre specialfordon för detektering av NBC⁵⁷ byggts med finansiering från Krisberedskapsmyndigheten. Stora förhoppningar ställs till den s.k. ObiS-listan⁵⁸ som framgångsrikt för det myndighetsgemensamma

⁵⁵ Tullverkets årsredovisning 2003, s 19-20.

⁵⁶ Polis och Tull i Norden, ett samarbete mellan de nordiska länderna för att effektivisera bekämpning av grov brottslighet av betydelse för Norden. PTN är ett mellanstatligt rådgivande och koordinerande organ där samarbetet huvudsakligen bedrivs genom utstationering av gemensamma sambandsmän i ett 20-tal länder runt om i världen. Dessa är bemyndigade att bistå och samarbeta med de brottsbekämpande myndigheter där de är placerade samt med dito myndigheter i de nordiska länderna.

⁵⁷ Farliga eller smittsamma ämnen av nukleär, biologisk eller kemisk karaktär.

⁵⁸ ObiS är ett myndighetsgemensamt samarbetsprojekt drivet av RKP som utgörs av en kartläggning av organiserad brottslighet i Sverige, syftande till att myndigheterna skall få en bättre bild av hur denna ser ut.

arbetet mot den organiserade brottsligheten. Tullverket kan med sin spetskompetens inom det egna verksamhetsområdet bidra med kunskaper till polisens mer breda ansats. Klart uttrycks nödvändigheten att allt arbete sker projektorienterat eftersom det inte längre som tidigare går att möta denna kriminalitet vid gräns. Ytterligare ett projekt som man sätter stor tilltro till är det nya MUC⁵⁹, där syftet är samverkan mellan myndigheter i den marina miljön. Hittills har kunskapen om den sjöburna trafikens möjliga kopplingar till gränsöverskridande kriminalitet utgjort ett svart hål, men nu ser man alltså med tillförsikt an på framtiden vid det nya centret. Internationellt pågår arbetet med ”Tull 2007”, ett projekt där tjänstemannautbyte sker mellan länder inom unionen. Här lyfts förtroendeskapande åtgärder fram som avgörande för att kunna lyckas. Detta arbetssätt skapar även förutsättningar för att kunna hantera den oro för korruption som florerar, främst i de nytillkomna länderna i unionen.

Ett grundläggande hinder som måste undanröjas för att alla dessa projekt och åtgärder skall lyckas är att tulltjänstemännen ofta saknar formellt lagliga rättigheter att ingripa i många situationer. Här sätts av cheferna på Tullverket stor tilltro till den nyligen avslutade Gränskontrollutredningen.⁶⁰ Om de förändringar vad avser tullarens uppgifter och rättigheter genomförs kommer dennes roll radikalt att förändras jämfört med idag. Denna åsikt bekräftas i stort av Gränskontrollutredningen, som poängterar att Sverige hittills uppvisat en splittrad bild av gränsövervakning och gränskontroll. Olika myndigheter har olika syn på den egna rollen i brottsbekämpningsarbetet, vilket ytterligare försvåras av otillräcklig informationsförsöjning inom och mellan myndigheter, och i synnerhet mellan Tullverket och Polisen.⁶¹ I sammanhanget lyfts frågan om den enskildes integritet fram som ett komplicerat problem att ta ställning till. Det finns här inom Tullverket en oro och en kluvenhet inför ett eventuellt ökat och öppnare informationsflöde myndigheterna emellan. Bland annat behöver då klargöras hur man skall hantera den överskottsinformation som alltid blir resultatet av ökade sådana flöden. Därför följer cheferna på Tullverket med stort intresse den beredning för rättsväsendets utveckling som fortgår. (BRU) Så länge tulltjänstemännen har att arbeta inom sitt

I årliga rapporter presenteras nu-läge baserat på sammanställd information från respektive bidragande myndighet. (I dagsläget RKP, Tullverket, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten)

⁵⁹ Maritimt underrättelsecentrum i Karlskrona, ett myndighetsgemensamt projekt mellan kustbevakning, tull och polis. Internationella namnet är SMIC, Swedish Maritime Intelligence Center.

⁶⁰ SOU 2004:110.

⁶¹ *ibid*, s 328 ff.

traditionellt ganska snäva verksamhetsområde finns tydliga avgränsningar för hur de skall bedriva sitt arbete. Problem uppstår dock när förutsättningarna ändras så radikalt som de gjort på sistone, speciellt med tanke på den senaste utvidgningen av unionen. Det finns också en uttalad oro för att samlokaliseringar och närmare utredningsmässigt samarbete skall leda till att Tullverkets höga men snävt avgränsade kompetens försvinner i Polisens större och bredare ansats. Tidigare erfarenheter finns bland annat inom narkotikabekämpningen där samarbetet inte varit särskilt lyckat.

För att nå resultat inom bekämpningen av den organiserade brottsligheten poängteras att det behövs mer kunskap om det som beskrivs som löst sammansatta nätverk, med god organisatorisk struktur och närmast militärisk uppbyggnad. Syftet måste vara att öka verkningsgraden vid varje tillslag, inte som nu oftast sker lagföra kurirerna vilka ofta ändå inget vet. Genom denna ökade kunskap borde det vara möjligt att länka samman information, eller ”intelligenta underrättelser”, och så småningom slå mot organisatörerna i nätverken. Varje gång en organisatör plockas av banan sker en tillfällig visualisering av nätverket närmast runt denne, och det är sådana kunskaper som är så oerhört viktiga. Polisens arbete med att punktmarkera mot kända yrkeskriminella nämns som en av flera givande metoder.

Sett ur ett annat perspektiv inom samma verk, nämligen nere på brottsbekämpningsgrupp, råder en helt annan syn på det arbete som bedrivs, bland annat mot den organiserade östeuroparelaterade brottsligheten. Nackdelen med den egna mycket snävt avgränsade yrkesrollen med tillhörande befogenheter och rättigheter bekräftas, vilket tydligt märks inför upplevda fenomen av alltmer ökande kriminella flöden över svensk gräns. Som exempel kan nämnas att enda möjligheten att bedriva kontrollverksamhet inne i landet är att göra s.k. punktskattekontroller av yrkesmässig fordonstrafik. Kontrollerna är en del av den dagliga verksamheten för att säkerställa att inga olagliga transporter sker av de produkter som i Sverige belagts med särskilda skattesatser.⁶² Vad gäller traditionellt gränskontrollarbete finns en hög medvetenhet om att möjligheten att bedriva detta i framtiden kommer att bli skarpt beskuret när EU:s nya medlemsstater om mindre än två år ansluter till Schengen-samarbetet. Det egna SPADI-registret döms ut som i praktiken oanvändbart att göra slagningar i, ofta med notiser som

⁶² Tobak, alkohol samt mineraloljeprodukter.

ligger kvar långt efter att de blivit inaktuella. Vidare anses att den underrättelseverksamhet som av chefsnivån lyfts fram som så avgörande i praktiken ger väldigt varierande resultat. En del information som filtreras ner från eget KC får en bra och direkt betydelse för arbetet inom gruppen. Andra underrättelser är av direkt ovidkommande art och ger inga effekter alls. För de brottsbekämpningsgrupper som har sitt KC långt borta upplever trots alla berörda parter goda vilja kontakterna med detta som otympliga och tidsödande. I Blekinge, där man tidigare på lokal och regional nivå haft ett mycket gott samarbete med Länspoliserna, har övergången till den nya organisationen med kontakter via KC helt stoppat informationsutbytet myndigheterna emellan.⁶³ Avslutningsvis känner många tjänstemän att deras vilja att få göra brottsbekämpande insatser idag förlösas på ovidkommande uppgifter som ”att väga choklad istället för att ta knark”.⁶⁴ De prioriteringar i verksamheten mot den trafik och de orter där hotbilden är som störst verkar i detta perspektiv inte ha fungerat helt och hållet som det var tänkt.

I diskussioner med de tjänstemän som jobbar på fältet framförs klart och tydligt åsikten att de kriminella flödena ökar, samtidigt som även de legala strömmarna av fordon och resanden också ökat markant den senaste tiden. Givetvis är det hart när omöjligt för någon på gruppnivå att kunna lämna en övergripande bild i sammanhang av organiserad brottslighet. Istället berättas det om återkommande händelser där man anar samband i form av pusselbitar och information som verkar passa in i ett större mönster, men som inte går att se någon helhet i. Ett litet exempel: jag närvarade själv vid en punktskattekontroll där gruppen noterat en danskregistrerad lastbil med estnisk chaufför som med hjälp av personer från en mindre lastbil av van-typ på en parkeringsplats höll på att lasta över något som såg ut som stora baljor inlindade i svart plast. När vår närvaro uppdagades slog man igen bakhjulen på vanen, skrek något ohörbart på ryska till varandra och gav sig av från platsen med en rivstart. Lastbilschauffören lämnade vid förfrågan en minst sagt luddig förklaring som uppenbart lät som en undanflykt. De tullare jag åkte med ryckte på axlarna lite uppgivet med kommentaren att ”finns inget ärende på KC görs i alla fall inget åt en sådan här händelse. Det är knappt värt att rapportera.” Händelser likt denna hör enligt uppgift till vardagen och kan möjligen avfärdas som

⁶³ Samtal med Bertil Karlsson, Tullverket, Karlshamn, 2005-04-04.

⁶⁴ Probleminventering KC Gods, Nils Löw.

bagatellartade. Om man däremot ställer det mot att det i hela Mälardalen endast finns två brottsbekämpningsgrupper på godssidan är resurserna så små att det jobb som utförs mer är att se som nålstick. Mot bakgrund av rådande situation tycks det mig inte särskilt märkligt att verksamhet av denna typ sker så öppet som den gör. Vid mitt besök i Blekinge berättades flera likartade händelser. Ett exempel här är den lastbil som efter ett tips följdes på sin färd från hamnen i Karlshamn upp mot Småland. Så småningom stannar bilen, där den möter en annan lastbil fullastad med åkgräsklippare, motorkapar, bergsborrar och andra mycket dyrbara verktyg. När omlastning påbörjats från den ena lastbilen till den andra, anlände polis så småningom till platsen och det pågående brottet kunde stoppas. Utredningen visade senare att stöldgodset kommit från ett flertal olika platser i landet, vilket pekar på nödvändigheten av en god organisation bakom verksamhet av denna typ.

Sammanfattningsvis kan sägas att man inom Tullverket efter omorganisation och ändrade förutsättningar för sitt myndighetsutövande fortfarande söker finna framkomliga vägar till anpassning av den nya verkligheten. I detta ser man hur den organiserade brottsligheten jämsides med den egna verksamheten smidigt finner sätt att operera ostört, utan att ha vare sig resurser eller mandat att fullt ut kunna agera på ett önskvärt sätt.

Kustbevakningen och Maritimt Underrättelsecentrum

Kustbevakningen, som före 1990 ingick som en del av Tullverket, lyder sedan separationen direkt under Försvarsdepartementet. Tanken var att man skulle utgöra departementets högra hand. Tidigt fick Kustbevakningen den maritima miljöövervakningen som en viktig uppgift. Idag har kampen mot den gränsöverskridande brottsligheten kommit i fokus, som även den blivit en högt prioriterad uppgift, främst vad avser knarksmugglingen som sker via sjövägen in på svenskt territorium. Därför har myndigheten nu fått ansvaret att sköta administrationen runt MUC (Maritimt underrättelsecentrum), det nya samarbetscentret som initierades och startades upp i Karlskrona förra året. Centret, där representanter för Kustbevakning, Tull och Polis jobbar tillsammans, är bildat för att effektivt kunna utnyttja varandras olika kompetenser och resurser. Målet är träffsäkra riskanalyser, baserade på underrättelser och

brottsmisstankar kopplade till maritim verksamhet.⁶⁵ Detta utförs rent praktiskt i ett analysrum där respektive myndighetsföreträdare har direkt åtkomst till sina egna register och databaser. Förhoppningen är att arbetet skall medföra en gemensam samordning som skall ge större framgång i kampen mot den del av den organiserade brottslighet som sjövägen illegalt söker transportera knark, stöldgods eller människor till och från Sverige.

I skrivande stund har arbetet vid MUC bara hunnit starta, även om den officiella starten var första juli 2004. Just nu pågår dels en flytt in i egna, mer lämpade lokaler än de provisoriska man först tilldelades hos Kustbevakningen. Än viktigare är också det arbete som bedrivs i syfte att bygga upp ett nätverk för underrättelseinhämtning av aktörer på den lokala nivån runt om i landet. När ett sådant väl upprättats får man via exempelvis sambandsmännen som ingår i PTN-samarbetet⁶⁶ och ner till dessa lokala informationskällor tillgång till uppgifter från alla nivåer. En annan önskvärd utveckling som också uttrycks är möjligheten att så småningom få till stånd de lagändringar som behövs för att ha gemensamt tillträde till varandras register, något som inte är möjligt idag. Detta skulle i ännu högre grad medverka till framförallt snabbare analysresultat. Flera hänsynstaganden, främst relaterat till säkerhet är dock nödvändiga innan det är möjligt att tillåta ett sådant förfarande.

Den stora fördelen av MUC med tanke på implikationerna för svenskt vidkommande av den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten är det helhetsgrepp man nu tar på kriminell verksamhet i den maritima miljön. Kustbevakningen har traditionellt haft en god överblick av den tyngre fartygstrafiken och dess rörelser. När det gäller fritidsbåts- och mindre fiskebåtstrafik har Kustbevakningen övervakat denna med hjälp av Marinens radarsystem, men som på grund av brister lämnat en del övrigt att önska. Inom något år är dessa brister förhoppningsvis i stort avhjälpna, då Kustbevakningen får sina nya flygplan utrustade med det senaste inom spaningstekniken. Även ett antal nya fartyg är beställda. Ombord på dessa kommer mindre båtar att medföras, vilka kommer att kunna användas för kortare spaningsuppdrag från moderskeppet. Denna utveckling är hett efterlängtd, allrahelst med tanke på att den brottsliga verksamhet som är svårast att komma åt är den som ingår i det "normala", exempelvis mindre fritidsseglare som trafikerar och angör olika småhamnar på båda sidor av Östersjön. Den trafiken ökar nu

⁶⁵ "Kusten", Kustbevakningen, vintern 2004/2005.

⁶⁶ Polis- och Tullsamarbetet i Norden.

alltmer och ingår i de ökade flöden av resande mellan länderna i regionen. Även fiskeflottan i Östersjön måste inkluderas i flödena. När fiskekvoterna minskar och lönsamheten med den finns alltid en risk att olaglig smuggling blir en sista utväg för en fiskare att behålla sin båt. Företeelser av det här slaget ligger väl i linje med ett framtida fokus för MUC och arbetet med dessa kommer i framtiden att utgöra en stor del av den totala uppgiften att säkra svenska vatten.

Inom övriga EU är det bara Storbritannien som hunnit något så när lika långt i detta nationella och myndighetsövergripande arbete. Där ligger ännu fokus på hanteringen av containers och inte så mycket på sjötrafiken i allmänhet som vid MUC. Det internationella samarbetet är dock under utveckling, bland annat i form av de två nya s.k. Seaborder Centers som nyligen startats. Utöver dessa tillkommer även den Gränskontrollbyrå som startas i Bryssel till sommaren.⁶⁷

Migrationsverket

Den personal vid Migrationsverket som intervjuats inför rapporten hävdar alla vikten av att värna och säkerställa den svenska asylrätten. Innebörden är att varje person som söker asyl i landet skall ha rätt att få sin ansökan bedömd på ett så rättssäkert sätt som möjligt. I första hand skall varje asylsökandes skyddsbehov stå i centrum för bedömningen av dennes rätt att få stanna i landet. Arbetet med att utreda vilket behov en sökande har av skydd är ofta av komplex art, inga ansökningar handlar någonsin om svart eller vitt. Varje fall måste med andra ord prövas individuellt. En försvårande omständighet ligger ofta i att säkerställa en asylsökandes identitet eftersom flerparten sökande anländer helt utan identitetshandlingar. Därför startar man idag i dessa fall omedelbart en parallell ID-utredning, samtidigt som huvuduppgiften att utreda om skyddsbehov föreligger påbörjas. Utredningen ligger under arbetets gång som en gemensam applikation i datasystemet så att både mottagnings- och asylenheter har tillgång till den sökandes fil. Täta kontakter mellan enheterna påskyndar processen.⁶⁸

Sett till de uppgifter som beskrivits finns flera faktorer som påverkar arbetets art och mängd. Bland de mer uppenbara faktorer som styr riktning och mängden

⁶⁷ Samtal med Ingvar Lindholm, MUC, Karlskrona, 2005-04-07.

⁶⁸ Samtal med Andersson & Fonsell-Lindström, MIV Asylenhet, Malmö, 2005-04-05.

flyktingströmmar är av förklarliga skäl situationen vid världens olika konflikthärddar. Under perioder skiftar också belastningen på Migrationsverket och dess personal. En faktor som påverkat en allmän uppfattning av verkets ärendehantering negativt är de senaste årens uppdagade missbruk av asylsystemet. Under en period när belastningen på asylsystemet var mycket hög i början av årtiondet upptäcktes ett oroväckande stort antal individer som under förevändning att söka asyl ägnade sig åt brottslig verksamhet, i synnerhet tillgreppsbrott. De flesta fallen av missbruk av asylsystemet i syfte att dölja brottslig verksamhet visade sig ha kopplingar till sökanden från f.d. Sovjetunionen. Både i södra Sverige och i Stockholmsområdet syntes fenomenet sprida sig. Under våren 2002 accelererade problemet så till den grad att man vid verket såg anledning att agera. Bland annat sjuksattes ett sexmånaders pilotprojekt i det upptagningsområde som tillhörde dåvarande Migrationsverket Syd. Inom ramen för projektet avgjordes totalt 423 asylärenden, varav lite drygt hälften sedermera kom att klassificeras som förtursbegärda specialärenden. Två av de kortsiktiga målen var främst att korta handläggningstiderna samt att öka informationsflödena mellan polis, åklagarmyndigheter och det egna verket.

Intressant i sammanhanget är att RPS under arbetets gång bekräftade projektets antagande och gjorde kopplingar till en organiserad människosmugglingstrafik. De asylsökande uppgavs vara hitskickade av kriminella organisationer som ordnade allt det praktiska runt transporter och vistelsen i landet, inklusive vilka asylskäl de skulle uppge vid ankomsten. Den verkliga uppgiften var hela tiden att begå brott och sedan leverera stöldgods till hemmamarknaden. Uppenbarligen fanns i de kriminella organisationerna goda kunskaper om den svenska asylprocessen.⁶⁹

Ungefär samtidigt sjuksatte LKP KUT Stockholm projektet ”Östanvind”, även det med syftet att klarlägga de stora grupper av kriminella från f.d. Sovjetunionen som varje år sågs komma till Sverige för att begå brott. Också här fyllde asylansökan en central funktion för att legitimera och dölja de verkliga avsikterna med resan hit. I rapporten belystes problematiken med organisationer i landet som försåg de asylsökande med bostäder, fordon och mobiltelefoner under deras vistelse. Migrationsverkets långa handläggningstider uppgavs också som ytterligare ett problem som gjorde att de

⁶⁹ Migrationsverket, ”Slutrapport specialprojektet vid missbruk av asylrätten”, 2003-04-11, s 7.

asylsökande som kommit hit med dessa falska motiv under långa perioder ostört kunde ägna sig åt brottslig verksamhet.⁷⁰

Idag upplevs resultaten från Migrationsverkets projekt som goda. Ett mycket nära samarbete som ännu fortgår inleddes med berörda länspolismyndigheter. Kommunikationerna som då upprättades med speciella kontaktpersoner inom respektive myndighet upprätthålls fortfarande, idag främst i form av telefonsamtal mellan polis och det som nu är Migrationsverkets jourenheter. Genom att koordinera externa beslutsprocesser och drastiskt korta tiden för handläggning fram till verkställighet kunde missbruket av asylsystemet minskas drastiskt. Rutinerna som utarbetades, där exempelvis delgivningen av fattade avvisningsbeslut överläts åt polisen, återspeglade också den smidighet som kom att prägla hela projektet. Detta arbete underlättades i hög grad av ett aktivt informationsutbyte med RPS där man gemensamt snabbt kunde konstatera att de sökande i fråga inte haft för avsikt att söka skydd i Sverige utan istället bara var ute efter att legitimera sin vistelse i landet.⁷¹ Vidare drevs från Migrationsverkets projektgrupp en aktiv policy i återvändandeproblematiken, vilket ofta ledde till att sökanden valde att avvika innan beslut om verkställighet fattats. Ett annat resultat som lyfts fram är hur projektet förmodligen medverkat till att medvetandegöra för de kriminella organisationerna att det idag inte är lika lätt att utnyttja det svenska asylsystemet, ett resultat så gott som något.⁷² Den tidigare tröghet som fanns i systemet har nu minskat radikalt, bland annat för att Migrationsverket kortat sina handläggningstider, något som är till gagn för alla inblandade. Den asylsökande själv slipper leva i ovisshet under någon längre period, samtidigt som den svenska asyrrätten bättre värnas för de personer om verkligen har ett skyddsbehov. Vidare verkställer polisen ofta själva direktavvisningar i ärenden som är av ren tillståndskaraktär och där personen ifråga inte söker asyl. Detta sker mot Utlänningslagens åttonde paragraf. I efterhand sker sedan en anmälan till Migrationsverket för arkivering och statistiska ändamål.

Avslutningsvis konstateras två trender, där den ena är ett sjunkande antal asylsökande i Sverige överlag. Kopplat till denna ser man från verkets sida även hur de prognoser man gjorde av ett ökande antal sökanden från de länder som nu ligger strax

⁷⁰ "Brottslighet bland asylsökande från f.d. Sovjetunionen", Slutredovisning av projekt Östanvind, LKP KUT Stockholm, 33/2002.

⁷¹ Migrationsverket, "Slutrapport specialprojektet vid missbruk av asyrrätten", 2003-04-11.

⁷² Samtal med Andersson & Fonsell-Lindström, MIV Asylenhet, Malmö, 2005-04-05.

öster om EU:s östra gräns, d.v.s Ukraina, Vitryssland och Moldavien, inte visat sig stämma. Ett troligt skäl uppges vara bland annat att flera av de stater som räknades som ursprungsländer för personer som missbrukade asylsystemet idag själva trätt in som fullvärdiga medlemmar. Därför faller asylansökan bort som ett attraktivt sätt att ta sig till och stanna i Sverige. Ytterligare ett skäl som möjligen skulle kunna påverka de sjunkande siffrorna är att det i vissa av EU:s länder är relativt enkelt att skaffa sig en Schengenvisering. Med en sådan reser tredjelands-medborgare sedan obehindrat inom unionen och behöver följaktligen heller inte söka asyl för att komma in i landet.⁷³ Mot detta kan ställas att detta inte innebär att trycket mot den svenska gränsen minskat, bara att de personer som har kriminella avsikter hittar lättare vägar än att söka asyl in i Sverige.⁷⁴

BRÅ – Brottsförebyggande Rådet

Förutom de brottsbekämpande instanser och Migrationsverket som ingår i denna studie tillhör BRÅ den myndighet som måste räknas till de viktigare i sammanhanget av en östeuroparelaterad stöldbrottslighet. Detta framgår tydligt vid en genomläsning av de uppdrag och mål som finns beskrivna i regleringsbrevet, och som myndigheten har att jobba mot. De fyra primära målen inom verksamhetsområdet brottsförebyggande arbete syftar till att förbättra kunskapsutvecklingen inom det kriminalpolitiska området, utvärdera effekterna av politiskt beslutade reformer inom rättsväsendets verksamhet, löpande utveckla den officiella rättsstatistiken samt utveckla verksamheten vid de lokala brottsförebyggande råden. Därutöver skall BRÅ också fungera som ett stabsorgan för regeringen i kriminalpolitiska frågor, med beredskap för att med kort varsel kunna ta sig an olika uppdrag som behöver utföras.

Betydelsen av BRÅ:s verksamhet som den beskrivits kan alltså inte nog understrykas, särskilt med tanke på att man är den enda statliga aktören med ett så övergripande ansvar på området. I det följande kommer huvudsakligen BRÅ:s verksamhetsgren "Kriminalstatistik" att helt kort presenteras. Syftet är att visa på vilka olyckligt märkliga proportioner som den officiella statistiken ofta får i diskussionerna om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. BRÅ framhåller själva med all önskvärd

⁷³ Samtal med Eriksson & Johansson, MIV Transitenhet, Malmö, 2005-04-05.

⁷⁴ Samtal med Hans Emanuelsson, Stabs & Analysenheten, 2005-03-11.

tydlighet vilka olika faror som finns med att använda kriminalstatistiken på ett sätt som inte tar hänsyn till olika fallgrorpar. Ett sådant användningssätt är oftast enkelt att slå hål på som bara kräver små statistiska förkunskaper, vilka BRÅ gärna själva förmedlar.⁷⁵ Även några andra analyser och rapporter av intresse i sammanhanget som publicerats inom ramen för två av BRÅ:s andra verksamhetsgrenar skall avslutningsvis kommenteras.

Den officiella rättsstatistiken

1994 övertog BRÅ ansvaret för den officiella rättsstatistiken från SCB och ett år senare även produktionen av densamma. Statistiken och presentationer av den används i flera sammanhang, till exempel för forskningsändamål, i media, som underlag för beslut om åtgärder, resursfördelning och lagstiftningsförändringar etc.⁷⁶ Kriminalstatistiken publiceras dels i årliga rapporter med ett urval av all statistik, men också på myndighetens webbplats och i andra beställningsbara publikationer. Här görs bara korta beskrivningar av utvecklingen över tid. En mera omfattande tolkning av statistiken i form av analyser och förklaringar till faktorer som kan ha påverkat utvecklingen presenteras istället vart tredje år i rapportserien "Brottsutvecklingen i Sverige", som utkommit sedan 1976. Urvalet av brottstyper som tas upp i rapporten avgörs antingen utifrån antalsmässig storlek eller att de ofta röner stor uppmärksamhet.⁷⁷ BRÅ publicerar dessutom löpande andra rapporter av brottsanalytisk karaktär.⁷⁸

En mycket viktig förutsättning för att så långt det är möjligt göra rättvisande tolkningar är naturligtvis att man besitter kunskap om hur kriminalstatistiken är uppbyggd, till exempel vad gäller klassificering av olika brott, hur brottskodningen görs och antalsräkning. Det är dessutom nödvändigt att vara något insatt i den terminologi som används. Begrepp som anmälningsbenägenhet, upplklaringsprocent, mörkertal, felkällor, dold brottslighet och skillnaden mellan faktisk och registrerad brottslighet eller offerbrott och ingripandebrott är närmast avgörande att veta något om för den som utifrån kriminalstatistiken avser tolka utvecklingen för en viss brottstyp. Minst lika viktigt är

⁷⁵ Se till exempel BRÅ: "Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar" som finns på myndighetens hemsida, www.bra.se, första gången utgiven 1993.

⁷⁶ BRÅ: "Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar", 1998.

⁷⁷ BRÅ: "Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003".

⁷⁸ BRÅ: "Kriminalstatistik 2003", Rapport 2004:2.

vidare hur man i sin tolkning sedan väljer att presentera de data som extraherats från statistiken. Ett mycket enkelt exempel är ju hur en grafisk framställan kan ge flera olika intryck beroende på hur de interagerande skalorna graderats. I jämförelse med annan statistik betecknas dessutom kriminalstatistiken som ovanligt svårtolkad. Slutligen bör också nämnas att det gäller att hålla isär huruvida man vill uttala sig om nivå, utveckling, struktur eller gärningsmännens karakteristika för respektive brottstyp. Här leder varje frågeställning till sina speciella tolkningsproblem.⁷⁹

Bostadsinbrott

Innebörden i ovan lista av ”bra att tänka på” när man vill se till en östeuroparelaterad stöldbrottslighet leder följaktligen till en stor mängd variabler som måste hanteras om syftet är att i någon mån redogöra för dess förekomst och omfattning. Problemen som uppstår är flera och av olika art. Av alla stöldbrott utgör bostadsinbrott den brottstyp som erbjuder flest falluckor i möjliga tolkningar av statistiken, vilket utgör ett gott skäl till att använda just den kategorin som belysande exempel. Bostadsinbrott räknas till kategorin grov stöld på grund av den stora integritetskränkning det innebär att få sin bostad utsatt för inbrott, vilket också av BRÅ pekats ut som en anledning till att brottstypen får så mycket medial uppmärksamhet. Man refererar även till SCB:s återkommande offerundersökning där hela 20 procent av de tillfrågade i åldersgruppen 16-84 år den senaste tiden känt sig oroliga för inbrott eller skadegörelse i bostaden. Inledningsvis kan sägas att bostadsinbrotten totalt sett sedan 1990-talets början minskat i omfattning. Samtidigt hävdas att inbrotten i villa ökat med nästan 30%, medan det skett en motsvarande nedgång på 10% för lägenhetsinbrotten, men för dessa siffror kan man inte gå längre tillbaka i tid än 1996, då kodningen för bostadsinbrotten ändrades så att inbrott i villa eller radhus fick en egen brottskod. Av det totala antalet bostadsinbrott står villainbrotten för ungefär två tredjedelar och inbrott i lägenhet för resterande del. Den totala nivån ligger sedan mitten av 1990-talet under 20.000 inbrott årligen. För bostadsinbrotten är den dolda brottsligheten låg eftersom anmälningsbenägenheten är så pass hög. Det innebär med andra ord att nästan alla bostadsinnehavare polisanmäler ett inbrott därför att detta krävs för att få ut ersättning på sin hemförsäkring, vilket i sin tur

⁷⁹ BRÅ: ”Statistikskolan 1. Vad speglar brottsstatistiken?”, 1999.

gör att statistiken över anmälda inbrott hyfsat väl överensstämmer med en faktisk inbrottsstatistik. Det går alltså att göra sig en god bild av nivå, struktur och utveckling i kategorin bostadsinbrott. När det gäller uppkläring och gärningsmännens karakteristika är bilden däremot den motsatta. Riskerna att gripas på bar gärning vid ett bostadsinbrott betecknas som låga, vilket medför att mindre än tusen personer årligen kan räknas in i kategorin misstänkta.⁸⁰ Till detta kommer att antalet inbrott som klaras upp genom så kallad teknisk uppkläring ökat kraftigt, och för år 2003 stod för hälften av alla uppklarade bostadsinbrott. Hit räknas de anmälda händelser som i efterhand inte klassats som brott, eller där brott inte kunnat styrkas. Det är alltså oerhört svårt att uttala sig om personerna bakom bostadsinbrotten mot bakgrund av att så få kan bindas till brottet. BRÅ själva nämner i sammanhanget endast två kategorier, nämligen narkotikamissbrukare och ungdomar.⁸¹

Bilbrott och butiksstölder

Två andra brottstyper som tas upp i rapporten om svensk brottsutveckling är bilbrott och butiksstölder. Problematiken vid tolkningar av statistiken som finns där är av annorlunda art än för bostadsinbrotten. För bilbrotten gäller till exempel att nästan samtliga bilar i Sverige anses som tillgripna snarare än stulna, detta på grund av att de stjäls för att användas en kortare tid för att därefter återfinnas. Därigenom saknas det för stöld nödvändiga tillägnelseuppsåtet. Precis som för bostadsinbrotten är anmälningsbenägenheten vid biltillgreppen hög, och den dolda brottsligheten därmed låg. Utveckling och nivåerna för bilbrotten varierar från år till år, och det är svårt att se några direkta mönster här, speciellt med tanke på de stora regionala skillnader som råder. Riskerna att utsättas för bilbrott varierar även kraftigt beroende på vilket bilmärke och av vilken årsmodell man äger. Uppklaringsprocenten är något högre än för bostadsinbrotten, men det är ändå oerhört svårt att veta något om de misstänkta gärningsmännen och deras bakgrund. Ändå betecknas bilbrott som typiska ungdomsbrott, men också som ett brott som i hög utsträckning begås av kroniska brottslingar.⁸²

⁸⁰ Siffran gäller för åren 1996 – 2003.

⁸¹ BRÅ: "Brottsutvecklingen i Sverige 2001 – 2003", Rapport 2004:3, s 155-164.

⁸² *ibid*, s 121-130.

Butiksstölder delas in i snatterier och stölder, där rättspraxis de senaste åren angett cirka 800 kronor som skiljegräns. Vad gäller omfattningen har utvecklingen på området sedan början av 1990-talet utmärkts av stora nivåfluktuationer kring en svagt nedåtgående trend. Sett ur ett längre perspektiv följer annars butiksstölderna samma ökande utveckling som övriga stöldbrott. Skälet anges vara att strukturellt betingat, med en efterkrigstida övergång från försäljning över disk till självbetjäning och ett allt större antal stormarknader med stort utbud av tillgängliga och stöldbegärliga varor. Ökningarna kan även förstås mot bakgrund av att problematiken kommit att uppmärksammas i allt högre grad, vilket lett till att kontrollinsatserna förstärkts. Till skillnad från de båda övriga brottstyperna är mörkertalen stora för denna kategori, vilket leder till att det är problematiskt att utifrån statistiken bedöma omfattning och utveckling för butiksstölderna. Däremot är personuppleringen väsentligen högre än för de båda andra brottstyperna, mycket på grund av att butiksstölder till stor del räknas som ett ingripandebrott. Följaktligen kan man i högre grad uttala sig om gärningsmännen, där gruppen beskrivs som en heterogen grupp bestående av såväl tillfällesbrottslingar som kraftigt belastade vanebrottslingar. Framst handlar det om ungdomar och personer med missbruksproblem.⁸³ Samtidigt uppges att butiksstölder som begås av den egna personalen utgör ett särskilt problem, samt att antalet stölder som begås av denna kategori är ännu svårare att upptäcka. Försök har gjorts att relatera butiksstölder till det totala svinnet i svensk handel, men eftersom handelsföretagens bokföring inte varit av sådan art att det gått att göra säkra skattningar är resultaten av kraftigt varierande art.⁸⁴

Övriga verksamhetsområden

Förutom produktion och tolkningar av kriminalstatistiken bedrivs inom ramen för det egna uppdraget även mycken annan verksamhet som är av intresse för vidare studier av den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Hit måste främst arbetet med kunskapsutvecklingen inom det kriminalpolitiska området och utvärderingarna av olika

⁸³ När det gäller vanebrottslingarna har dock de personer som saknar fullständigt personnummer uteslutits ur analysen eftersom det inte är möjligt att följa upp deras historik vad avser tidigare lagföring. BRÅ uppger att de sannolikt utgörs av turister och andra personer på tillfälligt besök i Sverige.

⁸⁴ BRÅ: "Brottsutvecklingen i Sverige 2001 – 2003", Rapport 2004:3, s 133-151.

kriminalpolitiskt beslutade reformer räknas. Kraven på återrapportering inom dessa områden är klara och tydliga, och skall redovisas årligen.⁸⁵

Vad gäller kunskapsutvecklingen står i regleringsbrevet att ”särskilt fokus skall läggas på förbättrad kunskaps- och metodutveckling inom rättsväsendets myndigheter med beaktande av nationell och internationell forskning.”⁸⁶ Så sker också, med bland annat bedrivande av forskning, myndighets- och organisationsöverskridande samverkan, deltagande i projekt och samarbeten av olika slag. Kritik uttrycks då och då mot detta arbete, bland annat för att myndigheten med den typ av uppdragsstyrd forskning man bedriver skulle gå regeringens ärenden eller till och med på förhand bestämma rapporternas innehåll. Ibland påstås även att den beskrivning som görs vid BRÅ av brottsutvecklingen skulle vara helt felaktig. Med detta menas att BRÅ alltid skulle beskriva hur brottsligheten minskar trots att allt bara blir värre och värre. Till myndighetens försvar menar Ann-Marie Begler i en ledare från 2002 i tidskriften *Apropå* att den som har tillgång till data som visar att BRÅ har fel är mer än välkomna att redovisa dessa siffror.⁸⁷ Med tanke på den stora och akademiskt välgrundade kompetens som finns inom myndigheten ter sig sådana anklagelser något absurda, speciellt med tanke på den öppenhet med vilka alla egna resultat redovisas för den som önskar ta del av dem. Granskning av resultaten sker även externt. Vad som möjligen förtjänar en kommentar är att mycket av den kompetens som finns vid myndigheten just vad gäller forskning och utveckling har sin akademiskt ämnesmässiga bakgrund inom kriminologin och den sociala forskningen. Förhållandet är i sig kanske ganska naturligt, men tydligt är ändå att dessa akademiska perspektiv överskuggar andra vetenskapliga perspektiv som kunde vara av intresse att utgå ifrån i diskussionen om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten. Sant är att en sökning på ordet ”kriminologi” på BRÅ:s hemsida ger 120 träffar, medan ”tvärvetenskaplig” endast ger tio träffar.⁸⁸

Utvärderingarna som BRÅ har i uppdrag att utföra för de politiskt beslutade reformer eller andra större förändringar som görs inom rättsväsendets verksamhetsområde är också de en mycket viktig del av arbetet vid myndigheten. Här förväntar sig regeringen en samlad redovisning av huvudresultaten av de utvärderingar

⁸⁵ Justitiedepartementet: Regleringsbrev för budgetåret 2005 avseende BRÅ, prop 2004/05:1.

⁸⁶ *ibid.*

⁸⁷ BRÅ: *Apropå* 2/2002, Ledare, Ann-Marie Begler.

⁸⁸ Sökningarna gjorda 2005-07-06, www.bra.se.

som gjorts under året.⁸⁹ Här ingår också kartläggningar och utvärderingar av socialtjänstens insatser för att förebygga att ungdomar begår eller återfaller i brott. Bara som ett kort exempel kan nämnas den utvärdering av det så kallade "Snabbspåret" som nyligen avslutats. Snabbspåret är en tvåårig försöksverksamhet som inleddes i Stockholm vid halvårsskiftet 2004. Den grundläggande tanken bakom försöket var att utreda enklare men vanliga mängdbrott snabbare i syfte att kunna frigöra mer resurser till att lösa mer komplicerad brottslighet. Ett övergripande mål var att få lagföringarna att ske snabbare, bland annat genom förenklade delgivningsförfaranden och fokus på nödvändiga och korrekta förstahandsåtgärder av polisen för att så snabbt som möjligt få ett avslut på ärendet. Ett annat tillvägagångssätt för att nå målet om en handläggningstid på maximalt fem veckor är att få in dokument som analysbesked, rättsintyg och personutredningar snabbare än tidigare. Här har BRÅ nyligen kommit med en delrapport om hur arbetet har förlöpt, med en kortare analys av resultaten som uppnåtts så här långt. Slutrapporten skall sedan presenteras senast första oktober nästa år.⁹⁰

Denna rapport var naturligtvis bara ett exempel på den utvärderingsverksamhet som bedrivs vid BRÅ, men sågs som intressant att referera till inom ramen för denna studie. Avslutningsvis bör upprepas att BRÅ som aktör i den kriminalpolitiska debatten har en viktig och ansvarsfull roll att förvalta, något som inte alltid framkommer när deras arbete används som slagträ i den mediala debatten om brott och straff.

Näringslivet

Larmtjänst, Svensk Handel och SecurityPoint

Dessa tre företag har var för sig helt olika kopplingar till svenskt näringsliv. Därför skiljer sig även deras syn på problemet med en östeuroparelaterad stöldbrottslighet, både inbördes men även i jämförelse med myndigheter.

Larmtjänst ägs gemensamt av de stora sakförsäkringsbolagen och erbjuder där en möjlighet för dessa att driva frågor som intresserar dem alla. Däri ligger även företagets styrka jämfört med om varje försäkringsbolag skulle jobba enskilt med dessa frågor.

⁸⁹ Justitiedepartementet: Regleringsbrev för budgetåret 2005 avseende BRÅ, prop 2004/05:1.

⁹⁰ BRÅ: "Snabbspåret – en utvärdering av försöksverksamheten med snabbare handläggning av brottmål", delrapport, maj 2005.

Larmtjänsts huvudsakliga uppgift är av operativ art där tyngdpunkten ligger på att minska försäkringsbolagens skadekostnader. Detta sker främst genom samarbete med myndigheter och andra organisationer, både inom Sverige och internationellt. Från deras sida lyfts framförallt de stora årliga samhällskostnader som orsakas av den kriminella verksamheten överlag.

Sett till den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten är det just nu det stora antalet stölder och handeln med lyxbilar som röner den största uppmärksamheten. Ur detta perspektiv beskrivs fenomenet som väl organiserat och sker med en sådan förslagenhet och snabbhet att polisen sällan hinner ta eller spåra gärningsmännen i fråga. Kostnaderna för försäkringsbolagen där dessa bilar försäkrats uppgår till enorma belopp. Som exempel nämns att det varje år i Sverige stjäls i runda tal 35.000 – 40.000 fordon. Av dessa återfinns de flesta igen mycket snart, i snitt hittas bilarna efter 11,3 dagar. Snittvärdet på en stulen bil ligger på ungefär 116.000 kronor. Men häri döljer sig alltså ytterligare ett fenomen. Av totala summan stulna fordon finns nämligen ca 3.000 bilar som aldrig återfinns. För dessa bilar ligger det genomsnittliga värdet mycket högre, mellan 500.000 och 700.000 kronor. Klart är att avsättningen för de här bilarna inte står att finna i Sverige, utan med största sannolikhet säljs utomlands. Även om det är mycket svårt att nämna några siffror finns tydliga tecken på att ett antal säljs i länder som tidigare tillhört f.d. Sovjetunionen. Detta sker alltså trots att dessa dyra bilar har mycket avancerade larm- och startsystem installerat. Larmtjänst försöker hela tiden ligga på framkant när det gäller att stävja denna brottslighet, bland annat genom att delta i vidareutvecklingen av s.k. best practice och anordnar även seminarier kopplat till branschanknutna tekniska nyheter etc. Samarbete sker med Tull och RPS och Vägverket samt inom olika samarbetsorganisationer som till exempel IAATI (International Association of Auto Theft Investigators).

Svensk Handel är en organisation som arbetar med näringspolitik och arbetsgivarfrågor för handelsföretagen i Sverige. Det är en medlemsdriven organisation som företräder företag inom parti- och detaljhandeln och arbetar både nationellt och internationellt. Svensk Handel erbjuder sina medlemmar arbetsrättslig och affärsjuridisk service. Den senare hanterar främst hyres-, marknads-, avtals-, skadestånds- och familjerätt. De hjälper också sina medlemmar med säkerhetsstöd, marknadsinformation och -analys, utbildning, rådgivning och mer därtill. Målet är att arbetet ska stärka inte

bara handeln i samhället utan också medlemmarnas lönsamhet. Via lobbying arbetas för att förstärka handelns röst gentemot politiker, myndigheter, media och allmänhet.⁹¹

Svensk Handel har under våren agerat ganska hårt utåt mot vad man upplever som en kraftigt ökande trend av snatterier, stölder och svinn. Den egna statistiken som presenterades under vintern i år visade att av en årsomsättning på cirka 400 miljarder kronor försvinner 12 miljarder i stölder och svinn, varav knappt hälften räknas som externt svinn i form av snatterier och stölder. Denna utveckling måste brytas, och man anser att polis och åklagare gör för lite för att så ska ske. Man befärar även att problemet kommer att växa om inget radikalt görs av de brottsbekämpande myndigheterna. Särskilt oroande är trenden där en allt större del av stölderna begås av det som betecknas som organiserade ligor. Svensk Handel menar att det finns en växande frustration bland landets detaljhandlare, som i allt högre utsträckning anser att deras anmälningar till polisen om stölder och snatterier inte leder någonstans.⁹²

Svensk Handels generalmedicin mot den ökande handelsbrottstrenden är att minimera brottstillfällena, maximera upptäckrisken och minska motivationen att begå stölder. För att lyckas med detta krävs inte bara fler poliser, utan också ett effektivare utnyttjande av de poliser vi har idag. De måste vara mer lättillgängliga, arbeta snabbare och mer resultatriktat. New York-modellen, med prioritering och nolltolerans av lindriga brott som en metod att förebygga svårare brott ses som en tänkbar väg att gå även här i Sverige. Andra åtgärder som efterlyses av Svensk Handel är att se till att handelsplatser är säkra platser, vilket kan uppnås genom samarbete mellan olika berörda aktörer som polis, handelsföretag och lokala brottsförebyggande råd. Här nämns även bekämpandet av häleri- och smuggelverksamhet. Samtidigt sägs att säkerheten för detaljhandeln skulle öka om rättsväsendets attityd till rån blir strängare. Alla väpnade rån skall exempelvis klassas som grova, oavsett vad som används som hotmedel vid råntillfället. Elektronisk övervakning är ett annat exempel på medel som när det byggs ut och används leder till ett minskat antal rån och stölder.⁹³

Assa Abloy är ett företag som i sin verksamhet utvecklar olika sorters lås och säkerhetslösningar. I dagsläget är man världsledande på området, med cirka tio procent

⁹¹ www.svenskhandel.se, 2005-07-25.

⁹² DN, s 2, Ekonomi-delen, 2005-02-05.

⁹³ Malmund & Voltaire, Svensk Handel: Brotts och bedrägerier mot handeln, maj 2003.

av den globala marknaden. Ett ökat säkerhetsmedvetande på privatmarknaden medverkar till att försäljningen av företagets produkter ökar, precis som för andra företag som sysslar med säkerhet. Därför har man också ett intresse av att följa olika trender som påverkar det egna afärsområdet.

SecurityPoint är ett internationellt initiativ från ASSA ABLOY-gruppen. Syftet är att öka kunskapen om hemsäkerhet och att skapa ett forum och en faktabank för både yrkesmän och vetgiriga privatpersoner med intresse för säkerhetsfrågor. På sin hemsida har man därför information om säkerhet och olika sorters lösningar på säkerhet som privatpersoner som önskar skydda sin egendom kan tillgå. Vidare finns korta presentationer av statistik och exempel på åtgärder som bör företas om man haft inbrott i hemmet. Två gånger årligen görs också en attitydundersökning i sju olika europeiska länder med i grunden ett kommersiellt syfte med frågor om låskolvar, säkerhetsdörrar och extranycklar. Men målet är även att öka kunskapen, medvetenheten och intresset för säkerhetsfrågor. Undersökningarna har därför också frågor av mer universell karaktär, med frågor som kan jämföras över alla nationsgränser och kulturella barriärer. Där frågas respondenterna om de är rädda för att gå ut, drabbas av inbrott eller om de tycker att polisen i landet gör ett bra jobb.⁹⁴ Tanken är att informationen man får från dessa undersökningar i framtiden skall samlas i databanker för att sedan användas till vidare kunskapsspridning.⁹⁵ I den senaste undersökningen, utförd av det engelska företaget The Ashdown Group, visade resultatet att exempelvis att endast hälften så många av de svenskar som ingått i undersökningen jämfört med de andra europeiska medborgare som svarat ser sitt hem som mycket säkert mot inbrott. Undersökningen pekar även på att det i Storbritannien och Holland är tre gånger så vanligt som i Sverige att man upplever sitt hem som säkert mot inbrott, trots att dessa länder har fler inbrott än Sverige.⁹⁶ I analysen påpekas att få svenskar överhuvudtaget köpt några säkerhetsprodukter till hemmet för att skydda det mot inbrott. Detta tolkas som en fatalistisk inställning av ”det händer ändå inte mig”, eller än värre bottnar det i en känsla av hjälplöshet. Tilltron till politikernas möjlighet att påverka brottsutvecklingen och polisens chanser att klara upp inbrotten beskrivs hos medborgarna överlag som små. Kunskapen om hur inbrottstjuven arbetar

⁹⁴ DN Debatt, 2005-04-15.

⁹⁵ www.securitypoint.org, 2005-07-25.

⁹⁶ DN Debatt, 2005-04-15.

betecknas också som liten, och följaktligen vad som skulle kunna räknas som ett effektivt inbrottsskydd för hemmet.⁹⁷

De politiska partierna

Regeringen och samarbetspartierna

Utöver den problembeskrivning som lämnas av olika myndigheter finns också den politiska dimensionen av synen på organiserad brottslighet. Att fenomenet tillskrivs hög aktualitet och bedöms som ett allvarligt hot mot det svenska samhället framgår tydligt. När Statsrådsberedningen som samordningsansvarig enhet anger de övergripande politiska prioriteringarna för det svenska agerandet i EU inför arbetsåret 2004/2005 får kampen mot terrorism och den organiserade brottsligheten mycket hög prioritet. I bekämpningen av den organiserade brottsligheten ”krävs kraftfulla insatser”, särskilt vad gäller handeln med kvinnor och barn.⁹⁸ När Sverige året innan anslöts till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (Palermokonventionen) beskrevs denna brottslighet som *ett globalt problem* där skillnader mellan olika länders rättssystem kommit att utnyttjas av inblandade kriminella aktörer. Tanken var att konventionen skulle medföra minskade skillnader de nationella systemen emellan och möjliggöra det samlade grepp för ökad internationell samordning som krävs.⁹⁹ I regeringens budgetproposition för 2005 omnämns den organiserade brottsligheten som en av orsakerna till behovet att omfördela de resurser som frigjorts inom ramen för försvarsomställningen mot vad som kallas en förstärkning av människors trygghet. Omfördelningen skall resultera i ”kraftfulla förstärkningar av rättsväsendet, bl.a. polisen, säkerhetspolisen, åklagarorganisationen, domstolsväsendet, kriminalvården, kampen mot den organiserade brottsligheten och terrorismen...”¹⁰⁰ Som en ytterligare åtgärd i linje med de utökade resurserna satsas vidare 25 miljoner kronor på Tullverket för att möjliggöra en effektivare bekämpning av storskalig smuggling samt annan gränsöverskridande organiserad brottslighet.¹⁰¹ Det vänsterorienterade perspektivet ser av

⁹⁷ SecurityPoint Survey #1, 2005: ”A quantitative study with focus on Home Security”, SecurityPoint.

⁹⁸ ”Arbetet i EU: EU-politiken 2004-2005”, www.regeringen.se, 2004-01-21.

⁹⁹ Pressmeddelande, Regeringskansliet, 2003-06-18.

¹⁰⁰ Pressmeddelande, Finansdepartementet, 2004-09-20.

¹⁰¹ *ibid.*

förklarliga skäl lite annorlunda ut jämfört med de borgerliga partiernas. Även här beskrivs de alltmer utsuddade gränserna inom unionen som en klar möjlighet för den organiserade brottsligheten att expandera sin verksamhet. Vänsterpartiet menar att det inom unionen ”skapas ett system som i vissa avseenden befrämjar brott.”¹⁰² De möjligheter som då skapas för denna typ av kriminell verksamhet att utvecklas är av mycket allvarlig art. Hittills tycker partiets företrädare sig se att arbetet inom unionen att möta fenomenet i sig leder till en problematisk utveckling av övervakning, repression och registrering. De system som finns idag är behäftade med så många fel att de borde byggas om. Även när det gäller hur man bör möta problemet med den gränsöverskridande brottsligheten skiljer sig partiets synsätt ganska markant från övriga partier. Samarbetet som idag pågår mellan exempelvis olika nationella polismyndigheter är av godo, däremot måste alla operativa befogenheter kvarstå på den nationella nivån. Organisationer som Europol och Interpol skall därför endast utgöra organ för ett strikt mellanstatligt samarbete. Samma åsikt har partiet när det gäller samarbetet mellan de nationella åklagarmyndigheterna inom ramen för Eurojust. Även om behovet av ett internationellt samarbete bedöms som stort så anser man att bristen inom organisationen på insyn och nationellt inflytande utgör ett allvarligt problem. Att finansieringen av Eurojust delvis sker via EU:s institutioner och det därför inte finns garantier för att verksamheten förblir en nationell angelägenhet ses som det kanske allvarligaste problemet. Risken för politisk inblandning ökar, och därmed förmågan att göra ett bra och oberoende arbete.

I stort skiljer sig inte miljöpartiets syn på den internationella organiserade brottsligheten nämnvärt från vänsterpartiets. För att möta problemet förordas samarbete, men som hos vänsterpartiet i mellanstatlig och bilateral form.

De borgerliga partierna och ”Allians för Sverige”

Moderaterna tar i en av årets motioner upp det man betecknar som en oroväckande utveckling där brottsligheten finns närmare människor än tidigare. Bristerna inom det svenska rättsväsendet och internationaliseringen där även de kriminella har rörlighet är andra faktorer som ytterligare förvärrar denna utveckling. I motionen efterlyses vidare en ny offensiv inriktning för kriminalpolitiken och en prioritering av rättsväsendets behov av

¹⁰² www.vansterpartiet.se, Faktablad rättspolitik, s 9.

nya verktyg. Det krävs även en översyn av lagstiftning och myndighetsstrukturer till följd av ”dagens nya bild av kriminalitet och våld.”¹⁰³ Längre fram i motionen tas den organiserade brottsligheten upp under en egen rubrik. Här refereras helt till den analys som RKP gjort och därför används också deras terminologi och beskrivningar av brottstypen, det handlar även här om brottslighet i stabila grupperingar eller lösa nätverk som arbetar vinstmaximerande på den kriminella marknaden. Hotet är detsamma: en tendens att den organiserade brottsligheten får en ökande påverkan på det svenska samhället.¹⁰⁴ När det gäller mängdbrotten pekar moderaterna på att den mycket låga andelen som klaras upp närmast kommit att innebära en normalisering av de kränkningar som dessa innebär. Polisen har ofta inte tid att utreda dessa brott, vilket gör att de blivit en naturlig del av människors vardag.¹⁰⁵ Moderaterna efterlyser därför behovet av att polis, rättsväsende och kriminalvård måste få stå starka, där deras arbete aldrig kan ersättas med åtgärder från andra samhällssektorer. Olika sätt att stärka de brottsbekämpande myndigheterna nämns, bland annat ett modernt ledarskap med tydliga målformuleringar, återkoppling och uppföljning. Antalet poliser måste också öka, den nedläggningsvåg av polisstationer och polisiära nedmontering som man menar pågår kan inte accepteras. Samtidigt kräver modern brottsbekämpning tillgång till modern utrustning och teknik, vilket polisen inte har idag. Önskvärda resultat i form av bättre ledning, större antal poliser som är synliga på platser och tider då brott begås samt ett förbättrat påföljdssystem är att vänta om de förslag som läggs fram genomförs, menar moderaterna.¹⁰⁶

Även folkpartiet tar upp den ökande förekomsten av organiserad brottslighet och påfrestningarna på samhället som den medför. Vid flera av landets polismyndigheter betecknas situationen som övermäktig.¹⁰⁷ I rättstaten Sverige finns tecken på allvarliga brister och den ökade förekomsten av organiserad brottslighet anges som ett tydligt sådant tecken. Medborgarnas förtroende för rättsväsendet sjunker, vilket i förlängningen leder till ”ett minskat förtroende för demokratins förmåga att säkra ordning och

¹⁰³ Partimotion 2004/05:m005, s 2.

¹⁰⁴ *ibid*, s 9.

¹⁰⁵ Motion 2004/05:Ju 352.

¹⁰⁶ *ibid*, s 12.

¹⁰⁷ www.folkpartiet.se, Rättspolitiskt program, 2004, s 10.

trygghet.”¹⁰⁸ Två av de mest centrala medlen för att möta hotet av den internationella organiserade brottsligheten utgörs enligt folkpartiet av utökat samarbete nationella åklagarmyndigheter emellan och till viss del genom harmoniserade rättsmedel inom EU. Andra åtgärder som efterlyses i linje med partiets rättspolitiska förslag är till exempel fler poliser och en renodling av poliskårens verksamhet.¹⁰⁹ Konkreta åtgärder i linje med de föreslagna åtgärderna är bland annat utökade anslag till rättsväsendet med ytterligare 810 miljoner årligen under perioden 2005-2007, jämfört med regeringens förslag. Hälften av dessa pengar är tänkta att gå till polisorganisationen. Dessa medel skall sedan främst användas till utbildning av fler poliser, där ett uttalat mål från Folkpartiet är att det till 2012 skall finnas 22.000 poliser mot dagens dryga 16.000. Dessutom skall fler civilanställda och specialister för analyser och utredningar anställas, detta i syfte att poliserna själva i högre grad skall kunna ägna sig åt renodlade polisiära uppgifter. För de polisiära uppgifterna skall fokus riktas mot såväl nolltolerans mot mängdbrottslighet som på kampen mot den organiserade brottsligheten. Detta gäller även åklagarmyndigheten, som Folkpartiet menar har en viktig betydelse i kampen mot dessa båda brottstyper. Därför föreslås åklagarna få ytterligare 25 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag, främst tänkta att räcka till ungefär 80 nya åklagare och även bidra till förutsättningar för vidareutbildning. Folkpartiet menar att polis och åklagare genom att ge mängdbrottsligheten en hög prioritet kan skärpa bekämpningen av all kriminalitet på bred front. Detta ses som viktigt eftersom det ökar medborgarnas verkliga och upplevda trygghet samt medverkar till att tidigt kunna avbryta begynnande brottskarriärer.¹¹⁰ Förutom de ökade anslagen som riktas till kampen mot mängdbrotten vill Folkpartiet också se strukturella förändringar av styrningen av polisen. Det går enligt partiet inte att se någon sammanhållen statlig styrningsstrategi av de olika länspolismyndigheterna, vilket läggs den socialdemokratiska regeringen till last. Man förordar därför en ny parlamentarisk polisutredning för att lösa upp dagens strukturella problem samt de som kan förväntas uppstå i framtiden. Syftet skall vara att polisen främst bör organiseras och ledas lokalt, men väl kraftsamlas mer centralt.¹¹¹

¹⁰⁸ www.folkpartiet.se, Rättspolitiskt program, 2004, s 2.

¹⁰⁹ *ibid*, s 10.

¹¹⁰ Motion 2004/05:Ju507.

¹¹¹ Motion 2004/05:Ju501.

Kristdemokraterna menar att Europa idag utmanas av historiens mest välorganiserade kriminalitet. Utvecklingen sker i en oroväckande takt, både i omfattning och i komplexitet. Hotet beskrivs som allvarligt både mot individen och mot samhället i sin helhet. Liksom övriga borgerliga partier förordar kristdemokraterna en vidareutveckling av det straffrättsliga samarbetet inom unionen, förenklingar av tillämpade procedurer och en tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning på området. Även det internationella samarbetet polismyndigheter emellan inom ramen för Europol måste förstärkas. Däri måste tullens verksamhet involveras då deras uppgift nu ökat väsentligt i betydelse för det övergripande syftet med kampen mot kriminella grupper och nätverk. Hittills har de nationella rättsväsendena inte haft de verktyg som krävs för att lösa uppgiften.¹¹² Med andra ord, ”den grova gränsöverskridande brottsligheten måste bekämpas även på ett gränsöverskridande sätt.”¹¹³ När det gäller mängdbrott såsom bostadsinbrott och bilstölder skall även dessa snabbt utredas. Avskrivs dessa ärenden i allt för hög grad, vilket man anser sker idag, riskerar allmänhetens förtroende för polis och rättsväsende. Viktigast är ändå att det långsiktiga, brottsförebyggande arbetet med utformandet av normer och värderingar utvecklas, anser kristdemokraterna. För att kortsiktigt råda bot på den nedrustning som tidigare skett inom rättsväsendet vill kristdemokraterna utöka polisens anslag med 200 miljoner kronor, ett anslag som motsvarar ungefär hälften av vad de andra borgerliga partierna ser sig villiga att skjuta till inför 2005 års verksamhet. Även här nämns en siffra på hur många fler poliser som partiet vill se i framtiden, cirka 19.000 fram till 2009. För detta krävs att utbildningstakten utökas, vilket kristdemokraterna anser bör kunna tillgodoses genom att använda outnyttjade högskoleplatser runtom i landet.¹¹⁴

Centerpartiet är övertygat om att inget land i Europa kan isolera sig från den kriminalitet som nu i allt högre grad opererar över landgränserna. Den organiserade brottsligheten utnyttjar öppenheten och den fria rörligheten på ett sätt som medlemsstaterna ännu inte lyckats möta. Partiet menar att Sverige på grund av sin förmåga att leda utvecklingen inom brottsbekämpningen nu har en skyldighet att agera som föregångsland på området. Helt i linje med övriga partiers åtgärdsplaner lyfts

¹¹² ”Så vill vi bekämpa internationell brottslighet”, FaktaBank www.kristdemokraterna.se, 2005-04-05.

¹¹³ Pressmeddelande, 2003-11-20.

¹¹⁴ Motion 2004/05:K416.

samarbete och ökade resurser för rättsväsendet fram som oundgängliga för att motverka utvecklingen av den internationella organiserade brottsligheten. Likt sina borgerliga kollegor efterlyser centerpartisterna främst en större ökning av antalet uniformerade poliser och fler åklagare med specialistkompetens som en framkomlig väg i kampen mot mängdbrottsligheten. I sitt förslag vill centern ge 425 miljoner kronor till polisen utöver regeringens budgetproposition, ämnade att ge bättre förutsättningar för tillväxt i poliskåren och avklarandet av deras uppgifter. Genom en ökad förmåga hos polisen att snabbt och resolut handla även när småbrott begås kan man bevisa att brott inte accepteras, vilket stärker medborgarnas tilltro och förtroende för myndigheternas förmåga. Ett sådant snabbare agerande från polisens sida står inte i motsats till ett brottsförebyggande arbete, vilket också framhålls som viktigt i sammanhanget.¹¹⁵

I sitt senaste politiska initiativ har de fyra borgerliga partierna skapat det samarbete som kallas Allians för Sverige, samverkan för maktskifte 2006. I sin strategi att ta regeringsmakten vid valet nästa år ingår sammansättandet av sex arbetsgrupper med ansvar för varsitt specifikt politikområde. Grupperna som består av en representant från varje parti, och har till sin hjälp varsitt sekretariat utformat på samma sätt som arbetsgruppen. I direktivet till arbetsgrupperna anges tre huvudspår, vilka utgörs av ”fler i arbete, större trygghet och en ökad frihet i vardagen”. En av grupperna har följaktligen fått namnet ”Rättspolitik för trygghet”. I en av punkterna i direktivet till gruppen formuleras behovet av att den gränsöverskridande organiserade brottsligheten måste komma mer i fokus, orsakat av ”internationella tendenser”. Här skall gruppen bland annat lämna förslag på hur det internationella samarbetet kan utvecklas. I andra punkter anges att gruppen har att se över påföljder, brottsförebyggande arbete samt olika brottsbekämpande myndigheters framtida roll och arbete. Samtidigt skall gruppen se över styrningen av dessa myndigheter så att strukturella problem kan identifieras och lösas, verksamheten utvecklas och möjligheter att nå bättre samverkan belysas. I arbetet skall arbetsgruppen också knyta till sig en referensgrupp med experter från rättspolitikens områden. Arbetsgruppens resultat skall ligga klart till vintern 2005-2006.¹¹⁶

¹¹⁵ Motion 2004/05:Ju489.

¹¹⁶ Allians för Sverige: Direktiv till arbetsgrupper, www.maktskifte06.se, 2005-07-18.

Media

”Ligor från Östeuropa opererar över hela landet i små celliknande organisationer.”¹¹⁷
”Kriminella kommer lätt in i landet.”¹¹⁸ ”Nya hotbilder framtvingar ett slutnare samhälle.”¹¹⁹ Rubriktexter av detta slag utgör bara ett mycket litet axplock av den uppsjö av träffar som blir resultatet vid ett artikelsök på termen gränsöverskridande organiserad brottslighet. En del av det som skrivits har flera år på nacken, men merparten är publicerat de senaste femton åren.

Den kraftiga ökningen av antalet artiklar i dagstidningar och övriga media där ”hotet från öst” i falsett beskrivs i termer av en formlig invasion av tjuvar och sociala turister är en klar och tydlig tendens under perioden. Samtidigt har också frågan om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten – eller öststatsbrottsligheten som den emellanåt kallas – och dess framväxt på en del håll också uppfattats som väldigt provokativ. Det ter sig inte helt överdrivet att hävda att brottstypen i sammanhanget kommit att utgöra en egen, i hög grad kontroversiell dimension av den gränsöverskridande brottsligheten.¹²⁰

Min avsikt i detta avsnitt är att först göra några nedslag i den flora av kriminaljournalistik som på ett eller annat sätt refererar till ämnet. Av förklarliga skäl kan denna genomgång inte sägas utgöra någonting annat än just nedslag i den mängd material som finns att tillgå i olika mediearkiv. För att trots detta i något mån sedan kunna sätta en vetenskaplig prägel på kopplingarna mellan medieperspektiven och den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten kommer jag därefter att referera till ett par studier av svenska forskare i medie- och kommunikationsvetenskap. Förhoppningen är att på ett enkelt sätt klargöra vilken betydelse medias roll har i sammanhanget samt varför den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten kommit att användas närmast som slagträ i den mediala debatten.

Som regel har de journalister som skrivit om en östeuroparelaterad vardagsbrottslighet använt sig av poliskällor, både i form av uttalanden och rapporter som de tagit del av. De former av vardagsbrott som tas upp är huvudsakligen stölder, rån och inbrott. Återkommande begrepp i sammanhanget som används för att beskriva aktörerna

¹¹⁷ Aftonbladet, 2004-10-13.

¹¹⁸ Svenska Dagbladet, 2004-12-10.

¹¹⁹ Helsingborgs Dagblad, 2004-04-05.

¹²⁰ Hedlund, Stefan (2005), *Öststatsbrottslighet*, Institutionen för östeuropastudier, Uppsala, s 27.

är till exempel ”organiserade”, ”stöldligor” och ”yrkeskriminella”. Artiklarna i ämnet kan dateras till hela tidsperioden, men kan också sättas i sammanhang med olika politiska beslut som förväntats påverka dessa kriminella ligors ökade möjligheter att verka på svenskt territorium. Exempel på sådana beslut som tagits upp i anslutning till en östeuroparelaterad stöldbrottslighet är införandet av viseringsfrihet för Polen 1991 och de baltiska länderna 1997, Sveriges anslutning till Schengen-samarbetet 2001 samt nu senast EU:s utvidgning österut förra året.

De farhågor som uttrycks i media i relation till utvecklingen på området återspeglar på grund av användandet av polisen som huvudsaklig källa synen på gärningsmän och de förväntade resultat och risker som där läggs fram. Väldigt ofta citeras olika polismän som, om än ganska vagt, förklarar uppgångar i inbrottsstatistiken med ökningen av antalet östeuropeiska stöldligor. Där beskrivs gärningsmännen till exempel ofta som unga män, ingående i ligor som på ett välorganiserat och metodiskt sätt länsar villor och bilar, som regel i skydd av mörker under årets kalla månader. Journalister lyfter sedan med olika medel fram hur denna brottslighet på ett anmärkningsvärt och direkt sätt drabbar allmänheten. Eftersom upplklaringsprocenten för dessa brott är så låg menar en del att det också finns en risk med att tilltron till samhället och de brottsbekämpande myndigheternas förmåga att stävja utvecklingen kan komma att bli det framtida resultatet.¹²¹ Farhågorna att antalet brott med anknytning till dessa östeuropeiska ligor kommer att öka drastiskt är även det något som väldigt ofta går att återkoppla till vad olika poliskällor uppgett. Här används ofta statistiska belägg för att påvisa hur detta också skett under perioden innan artikeln skrivits, inte sällan även de uppgifterna tagna direkt från de intervjuade poliserna. Återigen kopplas dessa ökningar till ”öppna gränser” och ”stora sociala skillnader”.¹²² I stora drag är detta ett förhållningssätt i reportagen som återkommer, men matchas också av journalister som står för ett annat perspektiv och istället väljer att gå mot strömmen.

I de fall där journalister valt att ifrågasätta det perspektiv där den östeuroparelaterade brottsligheten förväntas bli allt mer organiserad och omfattande används även här som regel polisens egna uttalanden som utgångspunkt för att påvisa att alla dessa östeuropeiska stöldligor är ett ogrundat fenomen som används alltför ofta. I ett

¹²² DN:s nätupplaga, www.dn.se, 2004-10-17.

fall på senare tid framställs polisen till och med på ett närmast förlöjligande sätt i diskussionen om brottskategorins förekomst och omfattning. Även här användes statistik i argumentationen, fast denna gång med BRÅ som källa. Tabeller och grafer som visade på en rejäl nedgång i inbrottsstatistiken stacks under näsan på ett par av de poliser som tidigare gjort uttalanden där östeuropeiska ligor beskyllts ligga bakom stora mängder inbrott i villor och fritidshus.¹²³ Det har även gjorts uppföljningar av journalister av hur situationen på området kommit att utvecklas tiden efter EU:s utvidgning, vilka oftast visar att den befarade ”vågen” av inbrottstjuvar helt uteblivit.¹²⁴

Vilka mönster, om några, går det då att se i medias rapportering om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten? Och är det möjligt att dra några vidare slutsatser om bakgrunden till främst alla de olika artiklar som skrivits i ärendet? En av få medieforskare som ägnat tid åt att på senare tid fördjupa sig i kopplingarna mellan media och brott är Ester Pollack.¹²⁵ Hon refererar inledningsvis i sin avhandling till det brittiska forskarparet Kidd-Hewitt och Osborne som för tio år sedan menade att det idag inte längre är möjligt att diskutera vare sig medier eller brott på egen hand, de utgör ett samtida allt mera oskiljaktligt par.¹²⁶ Hennes övergripande syfte är att belysa behovet som finns av att utforska vår tids mediasamhälle, alltmer upptaget av avvikelser och olika sorters brottslighet, och det komplexa samspelet mellan den journalistiska institutionen och andra av samhällets olika institutioner.¹²⁷ Ur ett konstruktivistiskt och institutionellt perspektiv som teoretisk bakgrund utför hon sedan sin studie med en metod som kommit att kallas *kontextorienterad diskursanalys*. Pollacks perspektiv innefattar nämligen en syn där verkligheten ständigt blir textualiserad och fångad i språket, vilket även gäller brott och brottslighet. ”Språket är så betraktat en form av handling, en social praktik, en *diskurs* förknippad med kunskap och makt”.¹²⁸ Samtidigt ser hon media som en egen institution i interaktion med andra institutioner, som till exempel rättsliga eller politiska institutioner. Upptagenheten med brott och avvikelser är stor, och i samspelet mellan institutionerna menar Pollack att ”...medierna *tillskriver* människor rädsla och

¹²³ www.sr.se, ”Dom från andra sidan”, P1, Dokumentärredaktionen, 2005-02-26, 14.03.

¹²⁴ Blekinge Läns Tidning, 2005-02-23.

¹²⁵ Lektor och prefekt vid JMK, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet. Doktorerade 2001 med sin avhandling ”En studie i medier och brott”.

¹²⁶ Pollack, Ester: ”En studie i medier och brott”, JMK, 2001, s 9.

¹²⁷ *ibid*, s 27.

¹²⁸ *ibid*, s 140

upplevelser av hot och mobiliserar publika responser, till exempel genom att ställa frågor på ett visst sätt till 'experter', radiolyssnare, TV-tittare, tidningsläsare." Pollack menar att termen *mediepanik*, från början använd i ett snävare sammanhang, "...med fördel kan användas som övergripande beteckning på alla de olika mediekonstruerade panik- och hotfenomen vi möter."¹²⁹ Det är alltså inte avgörande i vilken utsträckning som mediepubliken eller andra aktörer inom samhällets institutioner verkligen upplever några panikkänslor för en enskild s.k. mediepanik. I samspelet mellan institutionerna kan sedan andra aktörer dra nytta av det sätt media har konstruerat en mediepanik.

Hur kan då Pollacks studie spegla medias roll i sammanhanget av den östeuroparelaterade brottsligheten? Själv tar hon i slutmeningarna av sin avhandling upp denna just som typexempel på ett vanligt medieförmedlat skräckscenario där brottsligheten efter murens fall och sovjetkollapsen nu utmålas som naturligt gränsöverskridande i form av internationella ligor och öststatsmaffia som nu tränger in och hotar invadera och förråa vår egen relativt oskyldiga kriminella undre värld. Samtidigt har hon dessförinnan skjutit in en brasklapp om att varje enskild mediepanik kräver sin studie, och att både medie- och kriminalpolitisk forskning har att tjäna på noggranna studier av panikernas olika anatomi. Hon nämner också kritiken som finns mot synsättet där det bland annat sägs att det är omöjligt att avgöra när olika reaktioner är att betrakta som överdrivna i förhållande till verkligheten. Denna fråga är empirisk, och kan bara besvaras utifrån studier i varje enskilt fall.

Utifrån det journalistiska material som förelegat denna studie finns flera beröringspunkter med Pollacks ansats. Det är till exempel inte alls omöjligt att placera flertalet artiklar ur den förstnämnda kategorin i vad som av Pollack kallas en mediepanik, konstruerad för att till exempel i samspel med polisen och deras agenda påverka politiska beslutsfattare att utöka resurserna för brottsbekämpning. Mediematerialet som tar det motsatta perspektivet, där polisens uttalade farhågor ifrågasätts, kan även det ses som en mediekonstruktion. Syftet är möjligen det motsatta, men argumentationen som används är exakt densamma. Det måste ändå sägas att om den östeuroparelaterade stöldbrottsligheten skulle kunna sägas utgöra en mediepanik, så finns det definitivt inga grundligt genomförda empiriska studier utförda som skulle kunna tjäna som belägg för om

¹²⁹ Pollack, Ester: "En studie i medier och brott", JMK, 2001, s 319 ff.

mediebilden överdrivits, varken ur det ena eller det andra perspektivet. Mot bakgrund av den översyn som Pollack gör på området vore det just därför mycket intressant att fortsätta undersöka vilket reellt värde brottstypen har i samspelet mellan olika svenska institutioner. Detta faller dock helt utanför ramen för denna studie.

Internationella samarbetsorganisationer

Europol

Europol är EU:s gemensamma brottsbekämpande myndighet vars främsta uppgift är att samla in, analysera och vidarebefordra underrättelser av intresse för medlemsländernas brottsbekämpande myndigheter. Målsättningen med detta arbete är att genom ett effektivare och bättre samarbete förebygga och bekämpa allvarliga former av internationell organiserad brottslighet och terrorism, med uppgift att bidra till åtgärder främst mot de brottsliga organisationer som verkar på unionens område. I mandatet som Europol fått nämns sju områden dit stödet för de nationella brottsbekämpande myndigheterna huvudsakligen koncentreras, av vilka handeln med stulna fordon är det område som närmast är av relevans för denna studie. Europols stöd ges konkret i flera former, exempelvis genom operativa analyser, strategiska rapporter och tillhandahållandet av expertis och tekniskt stöd. Här finns också en växande kontaktyta mot andra internationella samarbetsorganisationer som OLAF, Eurojust och FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brottslighet. Vid myndigheten finns också ett datasystem (TECS) med tre beståndsdelar, bestående av informations-, analys- och indexsystem. Inom ramen för TECS har medlemsländerna möjlighet att komma åt varandras uppgifter och analyser.¹³⁰

Inom ramen för vad som betecknas som egendomsbrott definierar Europol en mängd olika stöldbrott. Bland annat nämns villainbrott, stöld av lastbils- eller containergods och fordonsstölder, brott som tillsammans med våldsbrotten drabbar den enskilde EU-medborgaren på ett direkt sätt. För dessa brott beskrivs inblandningen av organiserade kriminella grupperingar som allt större, baserat på vad man uppger vara den senaste tidens utveckling på området.¹³¹

¹³⁰ Faktablad om Europol 2005, www.europol.eu.int, 2005-07-08.

¹³¹ Europol: "Financial & Property Crimes - January 2004", www.europol.eu.int, 2005-07-15.

Ur ett perspektiv av organiserad stöldbrottslighet pekar Europol på fordonsstölder som en brottskategori där vinsterna är mycket höga ställt mot de risker som tas. Få andra typer av kriminalitet hävdas vara så lukrativa som just stöld och försäljning av stulna fordon. Som exempel nämns att stölder av etthundra bilar i den dyraste prisklassen i slutändan kan inbringa mellan en och två miljoner euro i ren förtjänst för de som ligger bakom organiserandet av stölderna. Det huvudsakliga destinationsområdet för de fordon som stjäls inom unionen är Östeuropa, med Ryssland som största mottagarland av stulna fordon. Bakgrunden till att så är fallet förklaras med de ökade möjligheter till resande och fri rörlighet som sedan Sovjetunionens kollaps lett till ett allt större behov av transportmedel. Organiserade kriminella organisationer har heller inte varit sena att utnyttja detta behov. Därför ökar nu åter fordonsstölderna klart jämfört med den allmänt sjunkande trenden av stöldbrott totalt sett de senaste tio åren. Sverige har som ursprungsland för fordonsstölder numera också kommit att utpekats som transitland för fordon som körs från sina forna, bestulna ägare till nya mottagare österut, även om Tyskland ännu utgör det viktigaste transitlandet.¹³² Stölderna begås främst av kriminella grupper, organiserade som stora internationella företag, med sofistikerade strukturer och specialiserade aktörer som utför sina egna uppgifter i linje med de funktioner som behövs från stöld av fordonet till en senare försäljning. Dessa aktörer kan till exempel utgöras av förfalskare av fordonsdokument, bilmekaniker, kurirer och bilförsäljare. Kontakterna knyts och upprätthålls på ren affärsmässig basis, och de inblandade kriminella aktörerna kan tillhöra flera olika nationaliteter. Europol är för tillfället aktivt involverade i arbetet med denna brottslighet, och har bland annat upprättat EuVID (The European Vehicle Identification Database) som ett viktigt operativt verktyg tillgängligt för alla medlemsländers utredare av fordonsstölder. Europol deltar även i flera projekt där syftet är att kartlägga vilka kriminella aktörer som ingår i de organisationer som ägnar sig åt denna typ av brott.¹³³ Europol lägger alltså fokus på den gränsöverskridande organiserade brottslighet som i olika skepnader verkar inom unionens territorium, och där stöldbrotten som begås ges en hel del uppmärksamhet.

¹³² Europol: "An overview on Motor Vehicle Crime from a European perspective – January 2004", www.europol.eu.int, 2005-07-15.

¹³³ Europol: "Financial & Property Crimes – January 2004", www.europol.eu.int, 2005-07-15.

Task Force on Organised Crime in the Baltic Sea Region

Denna organisation är en arbetsgrupp som inrättades efter ett möte i Visby mellan statsministrarna i Östersjöområdet 1996. Arbetsgruppens uppgift är att planera och fullfölja de elva medlemsländernas samarbete för att bekämpa organiserad brottslighet bland annat genom att främja informationsväxlingen och samarbetet gällande rättsliga frågor, utbildning och forskning. Sedan årsskiftet och fram till slutet av 2006 innehar Finland ordförandeskapet. Arbetsgruppen samlas två gånger årligen, då statministrarnas personliga representanter samlas. Mellan dessa möten sköts det operativa samarbetet av en Operative Committee (OPC) som består av brottsbekämpande personal från respektive polis, tull och gränsbevakningsmyndighet. I vissa fall deltar även representanter från åklagarväsendet. Till OPC:s viktigaste uppgifter hör att rekommendera gemensamma åtgärder till Task Force samt se till att pågående och planerade operativa åtgärder implementeras.¹³⁴

Likt Europol finns inom OPC ett antal definierade brottskategorier mot vilka insatserna fokuseras. Även här utgör fordonsstölderna ett av de prioriterade områdena, och hade från starten en egen expertgrupp med fordonsstölderna som enda område. Hösten 2003 slogs gruppen samman med expertgruppen för högt skattade varor och bildade då det som idag är expertgruppen för Trafficking in Goods. I den rapport som lades fram för medlemsländernas regeringschefer efter det senaste mötet i Estland i juni 2004 poängteras faktum att fordonsstölderna, trots en relativt stabil nedgång totalt sett, fortfarande utgör ett allvarligt problem som röner en hel del internationell uppmärksamhet. Expertgruppen har under rysk ledning huvudsakligen inriktat sig på stöd till det operativa samarbetet med syfte att bekämpa fordonsstölderna. Man har bland annat sett över inrapporteringsrutiner, undersökt möjligheterna till att sätta upp gemensamma utredningsteam samt arbetat för användandet av Interpols Automatic Search Facility (ASF), som är deras databas över stulna fordon. Detta arbete ligger också i linje med de förändringar i mandatet som innebär just utökat samarbete med andra brottsbekämpande internationella organisationer som Interpol och Europol. Här finns också en styrning från Task Force att arbetet inom expertgrupperna explicit skall riktas mot de delar av den organiserade brottsligheten som är av relevans just för

¹³⁴ www.intermin.fi/intermin/hankkeet/balticseatastaskforce/home.nsf, 2005-07-15.

Östersjöområdet. Fler aktörer inom rättsväsende och brottsbekämpning skall även framledes inbjudas att delta i arbetet, i syfte att skapa en multidisciplinär ansats på området. Avslutningsvis ses det framtida arbetet inom expertgrupperna i två dimensioner. Första uppgiften är att göra strategiska bedömningar av situationen inom respektive ansvarsområde så att man därefter kan komma med rekommendationer till OPC om vilka åtgärder som behöver initieras, vilken typ av information som skall vidarebefordras samt vilken vidareutbildning som är nödvändig att genomföra.

Eurojust och EJM

Eurojust är sedan 2002 det organ som har till uppgift att stärka det rättsliga samarbetet inom unionen, likt Europol och Task Force främst med tanke på bekämpandet av den gränsöverskridande organiserade brottsligheten. De utgör idag ett permanent nätverk av aktörer inom medlemsländernas rättssystem, representerade av en nationell medlem vardera. Representanten utgörs som regel av en erfaren åklagare alternativt domare, och har ofta en eller flera assistenter till hjälp med arbetsuppgifterna i Eurojust. Inom myndigheten utförs det dagliga arbetet vid fyra olika kommittéer, kopplat till deras respektive huvudsakliga områden som är fallanknutet arbete, strategifrågor, kommunikation och marknadsföring samt utvärdering. Dessutom finns också en administrativ grupp som rapporterar till det styrande kollegiet.¹³⁵

Själva beskriver man sig som "...a legal melting-pot from which subsequent developments to strengthen the European judicial area will be defined."¹³⁶ En konkret innebörd av detta är att jobba för stödet till ett Europa-täckande samarbete på det kriminalrättsliga området, vilket görs genom att låta utredare och åklagare från olika länder mötas och diskutera individuella fall och brottstyper på en strategisk nivå. Ännu anser man vid Eurojust att myndigheterna ute i medlemsländerna helt och hållet inte insett mervärdet i att utnyttja dess kapacitet och erfarenhet. Eurojust har också befogenhet "att anmoda berörda myndigheter i berörda medlemsstater att överväga att inrätta en gemensam arbetsgrupp".¹³⁷ Inledningsvis försökte man utröna hur dessa gemensamma utredningsgrupper skulle utformas inom respektive medlemsstat, samt vem som i skulle

¹³⁵ www.eurojust.eu.int, 2005-07-15.

¹³⁶ *ibid.*

¹³⁷ Eurojust: Årsrapport 2003.

komma att leda det dagliga arbetet inom gruppen. Det visade sig att vissa länders nationella lagstiftning skiftade stort, vilket medförde att gruppernas sammansättning och ledning såg väldigt annorlunda ut. Dessutom pågick arbete med att bereda sin lagstiftning på området. Fortfarande återstår alltså en hel del arbete på området, vilket gör att det ännu är för tidigt att uttala sig om tanken bakom de gemensamma utredningsgrupperna varit lyckad.¹³⁸

Samarbetet med andra brottsbekämpande och rättsliga samarbetsorganisationer är idag betydande, med Europol finns exempelvis idag en mycket nära samarbetsrelation. Ytterligare ett annat exempel på ett sådant nära samarbete är samlokaliseringen av det Europeiska Rättsliga Nätverkets (EJN) sekretariat i Eurojusts lokaler i Haag. Detta underlättar väsentligen samarbetet de båda organisationerna emellan, speciellt med tanke på de möten mellan sekretariaten och med kollegiet som hålls återkommande. EJN bildades redan 1998, och utgjorde då det första praktiskt strukturerade rättsliga samarbetet inom EU som sjösatts. Tanken bakom EJN var att genom nationella kontaktpunkter vid en av landets viktigare brottsbekämpande myndigheter skapa ett nätverk av experter som kunde säkerställa att gemensamma rättsliga frågeställningar fick ett korrekt avgörande. Kontaktpersonerna kan även beskrivas som aktiva förmedlare med uppgift att underlätta det rättsliga samarbetet mellan unionens medlemsstater. Eftersom nätverket har en ”icke-koncentrerad, dynamisk struktur av horisontell karaktär” och endast kräver en minimal nivå av integration för att fungera beskrivs flexibilitet som ett avgörande karaktärsdrag.¹³⁹ Det är vidare upp till varje lands myndighet att utse vilka som skall vara nätverkets kontaktpunkter, vilket kan ske helt enligt den egna lagstiftningen och förutsättningarna. I Sverige utgörs de nationella kontaktpersonerna av en åklagare vid varje internationell åklagarkammare, totalt sex stycken. Hela nätverket omfattar inom EU cirka 250 kontaktpersoner. Eftersom EJN och Eurojust till viss del fyller likartade syften och har samordningsuppgifter påtalas ett förmodat framtida behov av att klargöra de båda organisationernas särskilda roller.¹⁴⁰

Det tycks inte vid vare sig Eurojust eller EJN finnas ett uttalat mål för vilka typer av gränsöverskridande brottslighet som ses som viktigare än andra att bekämpa inom

¹³⁸ Eurojust: Årsrapport 2003.

¹³⁹ www.ejn-crimjust.eu.int/about-ejn.aspx, 2005-07-15.

¹⁴⁰ Eurojust: Årsrapport 2003, www.eurojust.eu.int, 2005-07-15.

organisationernas ramar, och följaktligen sägs heller ingenting i de officiella dokumenten om huruvida en östeuroparelaterad stöldbrottslighet är en del av något sådant prioriterat verksamhetsområde. För Eurojusts del exemplifieras en del av de fall som tagits upp inom kommittén för fallanknutet arbete. Det handlar då främst om fall som kan knytas till ekonomisk brottslighet samt terrorism och handel med narkotika, illegala vapen och människor.¹⁴¹

Analys och policyrekommendationer

Inledningsvis ställdes frågan om den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten är att betrakta som en integrerad del av den övriga gränsöverskridande brottslighet som idag drabbar Sverige. Ytterligare en frågeställning gäller om graden av organisation bakom utförandet av dessa stölder ökar. Huvudsyftet med denna rapport har varit att återge var svenska myndigheter och andra organisationer i dagsläget står i sin syn på problemet och hur man uppfattar hotet från den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten i termer av påverkan för den egna verksamheten. Utifrån de samlade redogörelserna har målet varit att formulera en mer balanserad bild av hur hotet från denna kriminalitet uppfattas, samt lämna några korta policyrekommendationer.

Många spridda frågeställningar har dykt upp under arbetet, alltifrån sakfrågor viktiga ur ett brottsbekämpande perspektiv som modus, utbredning och omfattning, till hur denna brottslighet kommit att påverka den allmänna synen på våra nya unionsgrannar i öster. Ämnet är hett och rör upp känslor av skilda slag. Från journalister och politiker till företrädare för akademien och rättsväsendet framförs radikalt åtskilda uppfattningar. Vissa av aktörerna i rapporten menar att detta är att betrakta som ett högst allvarligt och framväxande samhällsproblem. Andra hävdar att ett geografiskt fokus på brottsligheten österifrån bara resulterar i att spä på en gammal och djupt rotad rysskräck. Detta syns exempelvis i de braskande mediaskildringar där hotet från den ”ryska maffian” grovt överdrivs, med få verklighetsbaserade kopplingar.

¹⁴¹ Eurojust: Årsrapport 2003, www.eurojust.eu.int, 2005-07-15.

Nu följer en problemöversikt i punktform, som den vuxit fram i materialet till rapporten under arbetets gång. Denna sammanfattning kommer avslutningsvis att matchas av ett antal policyrekommendationer.

- Ett starkt fokus på problemet med mängdbrottslighet har vuxit fram den senaste tiden. Största problemet med brottstypen relateras ofta till den kränkning som det innebär att bli drabbad. Förtroendet för de brottsbekämpande myndigheterna påverkas negativt av att så få brott av typen klaras upp på ett tillfredsställande sätt.
- Det har vid svenska brottsbekämpande myndigheter saknats effektiva strategier och arbetsmetoder för att komma tillrätta med antalet ouppklarade mängd- och tillgreppsbrott. Resurs- och tidsbrist, brister i lagstiftning, samverkansproblem myndigheter emellan och avsaknad av modern teknisk utrustning är andra typer av problem som ofta nämns i sammanhanget. Allt öppnare nationsgränser och växande resandeflöden som är svåra att kontrollera sägs också påverka förekomsten av den gränsöverskridande stöldbrottsligheten.
- I diskussionerna om mängdbrottslighet som inbrott i hemmet, bilstölder och butiksbrott har östeuropéer sedan 1990-talets mitt ofta fått stå modell för den gängse sinnebilden av troliga gärningsmän. Östeuropeiska medborgare har överlag tillskrivits ett gemensamt tjuvaktigt beteende, oavsett nationell, social, kriminell eller annan bakgrund. Kunskap och en saklig diskussion om identitet och förklaringsfaktorer på flera plan saknas.
- Graden av organisation hos de ligor, grupperingar eller nätverk som ägnar sig åt stölder i Sverige är ytterligare ett ämne som orsakar debatt och begreppsförvirring. Resultatet blir osakliga påståenden och lösa teorier om hur dessa opererar och i vilken omfattning.

En analys av situationen ger vid handen att problemuppfattningen av den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten spretar väsentligt. Detta gäller både inom och mellan de svenska myndigheter och organisationer som tagits upp i rapporten. Olikheter i synen på hotbilden beror främst på hur man väljer att problematisera brottstypens förekomst och uppbyggnad, i synnerhet vad gäller organisationsgrad och implikationer för samhället i stort. Därför görs också väldigt olika prioriteringar inom den egna verksamheten, något som också försvårar möjligheten att göra en rättvisande analys av de eventuella återverkningar som kan förväntas.

Först och främst måste ett beslut tas om den östeuroparelaterade organiserade brottsligheten är att betrakta som så allvarlig att den skall tilldelas ett eget spår i termer av brottsbekämpning, strategisk analys och forskning. Ett så grundläggande beslut måste tas på högsta politiska nivå, annars blir det omöjligt att formulera en policy av hur problemet skall bekämpas. Om inte ett sådant beslut förankras på departementsnivå är chanserna att uppnå lyckade resultat inom bekämpningen av den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten mycket små. Den splittrade syn som råder kommer i längden att påverka och gröpa ur det allmänna förtroendet för svenskt rättsväsende. Dessutom kommer frustrationen hos enskilda tjänstemän i synnerhet vid brottsbekämpande myndigheter att fortsätta gro. När ett skarpt regelverk och tydliga riktlinjer saknas måste dessa alltför ofta agera utefter personliga ställningstaganden. Detta är både beklagligt och demoraliserande. Myndigheter emellan måste alla samverkansproblem, både befintliga och tänkbara, lösas så att ingen kompetens går förlorad. Ad hoc-lösningar som kräver temporärt omfördelade resurser leder ingenvart. I korthet ser förslagen till tänkbara förbättringar ut som följer:

- Ett beslut på högsta politiska nivå behöver tas om den östeuroparelaterade organiserade stöldbrottsligheten är att betrakta som ett allvarligt och växande samhällsproblem. Dagens myndighetsstruktur måste radikalt anpassas till den nya situation som gäller i sammanhang av gränsöverskridande organiserad brottslighet överlag.

- Beslutet skall sedan förankras inom de berörda myndigheternas organisationer och ligga till grund för en gemensam policy för hur brottsbekämpningen skall bedrivas. Policyn skall arbetas fram gemensamt, men oavsett vem som utses att leda arbetet skall ett starkt mandat och möjlighet till handfast agerande ges.
- En fast organisationsform för samverkan, ledning och insamling av underrättelser krävs. Beroende på hur problemet bedöms kan man antingen ha en central punkt i form av ett nationellt underrättelsecentrum¹⁴², eller flera geografiskt spridda noder med likartade funktioner.
- All internationell samverkan måste ha ett tydligt, resultatbaserat fokus på operativa åtgärder. Deltagande myndigheter måste ha likartade befogenheter för att inte tvingas in i situationer där vissa inte kan medverka på grund av begränsningar i den nationella lagstiftningen.
- En ökande organisationsgrad överlag inom den organiserade brottsligheten kräver snabba och smidiga kanaler för informationsöverföring mellan brottsbekämpande myndigheter. Godtagbara sådana kanaler existerar inte idag. Här krävs kraftfulla förtroendeskapande åtgärder och höjd utbildningsnivå för de tjänstemän som skall ingå i arbetet med dessa frågor.

¹⁴² Se t.ex. förslaget som lämnades i Mobilisering mot narkotikas rapport "Österled" som nyligen publicerades.

Källförteckning

Offentligt tryck

Motion 2004/05:Ju 352

Motion 2004/05:Ju 507

Motion 2004/05:Ju 501

Motion 2004/05:K 416

Motion 2004/05:Ju 489

Prop. 2002/03:146 "Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet"

Prop. 2004/05:1 "Regleringsbrev för budgetåret 2005 avseende BRÅ"

Partimotion 2004/05:m 005

SOU 2004:110 "Gränskontrolllag – effektivare gränskontroll"

Internationellt offentligt tryck

United Nations A/RES/55/25, 2001-01-08 (Palermokonventionen)

6204/1/97 [ENFOPOL 35 REV 2] DG H II

Litteratur

Goldmann, Kjell et. al, "Politikens internationalisering", Studentlitteratur, Lund, 1999.

Pollack, Ester, "En studie i medier och brott", JMK, Stockholm, 2001.

Rapporter & årsredovisningar

BRÅ, *Brottsutvecklingen 1998-2000*

BRÅ, *Statistikskolan 1. Vad speglar brottstatistiken?*, 1999

BRÅ, Rapport 2004:2, *Kriminalstatistik 2003*

BRÅ, Rapport 2004:3, *Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003*

BRÅ, Rapport 2002:7, *Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk*

BRÅ, *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*, 1998

BRÅ, *Snabbspåret – en utvärdering av försöksverksamheten med snabbare handläggning av brottmål*, maj 2005

Eurojust, *Årsrapport 2003*

Hedlund, Stefan: *Öststatsbrottslighet. Ett kontroversiellt fenomen*. Institutionen för östeuropastudier, Uppsala universitet, 2005

Kustbevakningen, *Kusten. Aktuellt från Kustbevakningen vintern 2004-2005*

LKP KUT Stockholm, *Regional strategisk hotbilda-bedomning för Polismyndigheten i Stockholms län*, juni 2003

LKP KUT Stockholm, *Brottslighet bland asylsökande från f.d. Sovjetunionen*, 33/2002

LKP KUT Skåne, *Öststatsbrottslighet i Skåne 2004-2005*, dokument sammanställt för rapporten, april 2005

LKP KUT Uppsala, *Tillgreppsbrott med koppling till Litauen*, Und reg 27-2005

LKP KUT Norrbotten, *Redovisning av projektet "Murmansk"*, 2000

LKP KUT Södermanland, *Stöldligor från Litauen på Bryggeriholmen, Gnesta*, Söd/LKUT 00039/2005

Migrationsverket, *Slutrappport specialprojektet vid missbruk av asylrätten*, 2003-04-11

Mobilisering mot narkotika, Andersson, Bo & Mueller, Kristoffer: *Österled*, juni 2005

Mobilisering mot narkotika, Kegö, Walter & Andersson, Bo: *Organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet*, juni 2004

RPS årsredovisning 2004

RKP *Verksamhetsbeskrivning 2003*

RKP KUT Rapport 2001:15 *Hotbild 2004*

RKP KUT Rapport 2004:4

Security Point, *A quantitative study with focus on Home Security*, Survey # 1, 2005

Svensk Handel, Malmund & Voltaire: *Brott och bedrägerier mot handeln*, maj 2003

Tullverket, *Omvärldsbevakning. Europeiska unionens utvidgning österut*, 2003-04-10

Tullverket, *Årsredovisning 2003*

Tullverket, *Probleminventering KC Gods*, dokument av Nils Löw, mars 2005

Åklagarmyndigheten, *Budgetunderlag för åklagarorganisationen 2004-2006*

Åklagarmyndigheten, *Budgetunderlag för åklagarorganisationen 2006-2008*

Åklagarmyndigheten, *Utvecklingsplan 2005-2007*

Tidningsartiklar och reportage

Aftonbladet, 2004-10-13

Apropå 2/2002, Begler, Ann-Marie: Ledare
Blekinge Läns Tidning, 2005-02-23
Dagens Nyheter, Debatt, 2005-04-15
Dagens Nyheter, Ledare, 2004-10-17
Dagens Nyheter, Ekonomi, 2005-02-05
Helsingborgs Dagblad, 2004-04-05
Polistidningen, *Delade meningar om baltligorna är ett problem*, 2005-04-11
Pressmeddelande, Regeringskansliet, 2003-06-18
Pressmeddelande, Finansdepartementet, 2004-09-20
Pressmeddelande, Kristdemokraterna, 2003-11-20
Svenska Dagbladet, 2004-12-10
Tidningen Svensk Polis, Stefan Strömberg: Ledare
Tidningen 1 Uppsalatidningen, *Stödliga härjar i Uppland*, nr 8-2005

Internetkällor

www.aklagare.se

www.bra.se

www.direktpress.se/uppsala

www.dn.se

www.ejn-crimjust.eu.int

www.europol.eu.int

www.eurojust.eu.int

www.folkpartiet.se

www.intermin.fi

www.kristdemokraterna.se

www.maktskifte06.se

www.regeringen.se

www.securitypoint.org

www.svenskhandel.se

www.sr.se

www.vansterpartiet.se

Intervjuer & samtal

- Ekendahl, Joakim, analytiker, Kustbevakningen, 2005-04-07
- Emanuelsson, Hans, chef stabs & analysenheten, Migrationsverket Malmö, 2005-03-11
- Eriksson, Katarina, assistentåklagare, Åklagarmyndigheten Nyköping, 2005-05-17
- Fagerholm, Ingolf, kriminalinspektör, RKP KUT, Stockholm, 2005-02-21
- Grundtman, Markus, chefsanalytiker, LKP KUT Stockholm, 2005-02-21
- Johansson, Håkan, kriminalinspektör, LKP KUT Stockholm, 2005-02-21
- Káplár, István, kriminalinspektör, RKP KUT, Stockholm, 2005-02-21
- Karlsson, Bertil, tullinspektör, Tullverket Karlshamn, 2005-04-04
- Klintberg, Ingela, vice chefsåklagare, Åklagarmyndigheten Karlskrona, 2005-04-06
- Lindgren, Mikael, sambandsman, PTN, Riga, Lettland, 2005-05-12
- Lindholm, Ingvar, underrättelsehandläggare, MUC, Karlskrona, 2005-04-07
- Ragnarsson, Lars-Erik, kriminalinspektör, LKP KUT Blekinge, 2005-04-08
- Sundqvist, Lars-Erik, kriminalinspektör, LKP KUT Södermanland, 2005-04-29
- Vaisla, Arturs, kriminalinspektör vid statspolisen, Riga, Lettland, 2005-05-12
- Winfridsson, Åsa, analytiker, LKP KUT Uppsala, 2005-04-27
-
- Gruppintervju: Ericson, Björn, överåklagare & Hessius, Ingela, överåklagare, Åklagarmyndigheten Stockholm, 2005-04-12
- Gruppintervju: Leif Björklund, enhetschef utredningsenheten & Stefan Spendrup, stf enhetschef, Larmtjänst AB, Stockholm, 2005-02-24
- Gruppintervju: Sven-Peter Ohlsson, bitr. brottsbekämpningschef & Lennart Nilsson, chef organiserad brottslighet, Tullverket HK, Stockholm, 2005-03-23
- Gruppintervju: Nils Löw m. fl., KC Gods, Tullverket, Stockholm, 2005-04-15
- Gruppintervju: Anna Eriksson, samordnare & Jerry Johansson, beslutsfattare, Transitenheten i Malmö, Migrationsverket, 2005-04-05
- Gruppintervju: Erik Andersson, beslutsfattare & Susanna Fonsell-Lindström, beslutsfattare, Asylenheten i Malmö, Migrationsverket, 2005-04-05
- Gruppintervju: Ulrika Agnevik, kriminalinspektör, Leif Billing, kriminalinspektör, Kristina Andersson, kriminalinspektör, LKP KUT Skåne, 2005-04-04

Övrigt

Domslut, mål nummer B 2380-05, Svea Hovrätt, 2005-05-24